

Антологија

СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Бранислав Нушић

СУМЊИВО ЛИЦЕ

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање или брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналno издање дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

Антологија
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Бранислав Нушић

СУМЊИВО ЛИЦЕ

Садржај

ЧИН ПРВИ	3
ЧИН ДРУГИ	31

СУМЊИВО ЛИЦЕ КОМЕДИЈА У ДВА ЧИНА

ЛИЦА

Јеротије Пантић, срески капетан

Анђа, његова жена

Марица, њихова кћи

Вића

Жика срески писари

Милисав

Таса, практикант

Ђока

Алекса Жуњић, срески шпијун

Газда Спаса

Газда Миладин

Јоса, пандур

Збива се у доба наших оцева, у једној пограничној паланци.

ЧИН ПРВИ

оба паланачки намештена. Врата са стране и у дну.

I

ЈЕРОТИЈЕ, АНЂА

ЈЕРОТИЈЕ (шета узбуђено с рукама позади и држећи једно писамце).

АНЂА (долази из леве собе): Шта си ме звао?

ЈЕРОТИЈЕ (подмеће јој писмо под нос): Помириши!

АНЂА: Ала лепо мирише!

ЈЕРОТИЈЕ: На шта?

АНЂА (досећа се): Чекај!... Мирише на промингле.

ЈЕРОТИЈЕ: Баш си погодила!

АНЂА: Него?

ЈЕРОТИЈЕ: Мирише на Ђоку.

АНЂА: Каквог Ђоку, бога ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Ето, таквог!

АНЂА: Говори, човече, шта је: ништа те не разумем.

ЈЕРОТИЈЕ: Имаш ли ти каквог Ђоку у фамилији?

АНЂА (домишљајући се): Немам!

ЈЕРОТИЈЕ: Е, ако ти немаш, твоја ћерка има.

АНЂА: Ама, шта говориш, бога ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Не говорим ја, Анђо, он говори, он!

АНЂА: Ама, ко?

ЈЕРОТИЈЕ: Па Ђока!

АНЂА: Опет! Говори једанпут, човече, да те разумем?

ЈЕРОТИЈЕ: Је л' хоћеш да разумеш? Е, па на, прочитај ово, па ћеш разумети!
(Даје јој (писмо.)

АНЂА (чита писмо): „Ђока”.

ЈЕРОТИЈЕ: Њега знамо већ. Остави њега, па почни озго.

АНЂА (чита озго): „Марице, душо моја!”

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, је л' ти сад мирише на проминцле?

АНЂА (наставља читање): „Примио сам твоје слатко писмо и изгубио сам га стотину пута”.

ЈЕРОТИЈЕ: Чудо није изгубио и писмоношу и управника поште и...

АНЂА (чита даље): „Поступићу тачно по упутствима која си ми у њему изложила”.

ЈЕРОТИЈЕ: Дивота! Твоја ћерка шаље упутства! Ако тако потера, може почети још и да шаље расписе; може чак да заведе и деловодне протоколе па да почне посао под нумером...

АНЂА (чита даље): „Једва чекам срећан час да притиснем...”

ЈЕРОТИЈЕ (престрави се): Шта да притисне?

АНЂА (наставља): „Пољубац на твоја уста”.

ЈЕРОТИЈЕ: Чудо не каже: да ударим печат на твој распис.

АНЂА (завршава читање): „Твој до гроба верни Ђока.” (Згранута.)

ЈЕРОТИЈЕ: Бока! Ето ти га с мисли и с персоном! Сад знаш ко је Ђока.

АНЂА (крсти се): Ју, ју, ју, ју! Господ је не убио! Прсте ћу јој исећи, да га мајци никад више не напише писмо.

ЈЕРОТИЈЕ: Море ће да га напише носем. Носем ће да га напише, само кад хоће.

АНЂА: Откуд ти ово писмо?

ЈЕРОТИЈЕ: Донео поштар.

АНЂА: За њу?

ЈЕРОТИЈЕ: За њу, дабоме!

АНЂА: И ти га отворио?

ЈЕРОТИЈЕ: Отворио, дабоме.

АНЂА: Боље да ниси: боље, бога ми, него овако што ми преседе. И како ћу да јој кажем да си јој отворио писмо?

ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти сад! Чудо божје! Отварао сам ја писма мало веће господе, па нећу Ђокино.

АНЂА: Отварао си, ал' си због тога и службу изгубио.

ЈЕРОТИЈЕ: Изгубио, па шта? Поседео мало, колико да се заборави, па после опет добио службу.

АНЂА: Па јесте, ал' немој сад опет да отвараш писма.

ЈЕРОТИЈЕ: Морам! Није што хоћу, него морам. Знаш како је то, остане човеку у крви. Има људи који воле туђе пиле, има их који воле туђу жену, а ја волим туђа писма. У мојим је рукама, гледам га, а не знам шта у њему пише. Не можеш да издржиш, па то ти је. Слађе је мени прочитати туђе писмо но појести три порције сутлијаша са циметом, а ти, Анђо, знаш колико ја волим сутлијаш са циметом. Ето, дошло од јутрос пуно писама: из министарства, из округа, из општине. Кад, једно писмо мирише. Знаш, писма из министарства не миришу; не миришу ни она из округа, а она из сеоских општина... можеш мислити већ!... Узмем ово писмо, погледам, кад... „Госпођици Марици Пантићевој”. Охо, рекох, ту смо! Отворим га, по Миришем, кад... замириса Ђока. Ето ти!

АНЂА: Ја не знам, бога ми, шта ради ова држава! Зар није боље да девојке уче читати и писати тек кад се удаду.

ЈЕРОТИЈЕ: Па и онда не знам шта ће им. Да читају ваљда из „Кувара” како се праве пуслице и мушкацине. Ту је муж, па ако му се једу пуслице, а он нека прочита жени како се праве.

АНЂА: Право кажеш!

ЈЕРОТРИЈЕ: А ниси ни погледала одакле је писмо?

АНЂА (загледа): „Прокупље”.

ЈЕРОТИЈЕ: Кажем ја теби, Анђо, не шаљи дете у госте тетки, али ти: нека, нека се дете проведе мало. Е, ето ти сад, она се провела, а сад можеш ти да се проводиш.

АНЂА (размишља): А опет, шта знаш, Јеротије, можда је ово каква добра прилика?

ЈЕРОТИЈЕ: Хм, добра прилика; Ђока, добра прилика! Иди, бога ти! Добра је прилика господин Вића, а не Ђока! И ти, да си мајка као што треба, ти би требала да је научиш. Ето, човек је хоће, није да неће. Баш пре неки дан опет ми је рекао: „Кад би се ми ородили, господине капетане, где би нам био крај!”

АНЂА: Говорила сам јој, није да јој нисам говорила, али кад га дете не воли.

ЈЕРОТИЈЕ: А по чему га опет мора волети? Ниси ни ти мене волела кад си се удала, па шта ти фали? Него реци, ниси ни ти много наваљивала на њу?

АНЂА: Па и нисам. Отежем ствар због оне његове кривице. Рекох, нек се то сврши па онда нека проси.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, каква кривица, по богу брате! Где си ти још видела код нас да је чиновника глава заболела због кривице? А после, паметан је то човек, зна тај шта ради. Покрао се он сва та акта, и сад: нема акта, нема ни кривице. Не може му министар ништа, мањ да га истера из службе. Али и да га истера, мислиш мари он? Скрцкао је тај парицу, па му се може и без службе. Седеће годину-две и даваће паре на зајам сељацима. Ако баш хоће наново службу, сачекаће док падне влада, па ће га после друга са класом у службу.

АНЂА: Ама, зар истина тај човек има толико пара?

ЈЕРОТИЈЕ: Има, него! И има доста, боме. Писар друге класе и нема више него четрнаест месеци како је у овоме срезу, а дошао је го ко пиштољ. Ал' уме, брате! Ето, онај други, господин Жика, целог ће живота остати сиромас. Њему доста кад му понудиш литар-два вина. Ал' овај јок! Неће да се прља за ситницу; не воли чак ни да прими на рад продаје, процене, лицитације и такве ствари; вели: „Нека то господин Жика”. Он само на крупно хвата. Његова је струка политика и на њој, боме, добро зарађује. Највише зарађује на династији. За њега је династија крава музара. А музе, брате, вешто! Тек видиш, притвори каквог газду, вели: „Лајао против династије!” и натовари му оволика акта... седам, осам, дванаест сведока... пет година робије. А једног дана тек, нестало аката, или: искази сведока сасвим друкче гласе него кад си их први пут читао, и онај... тек видиш — у слободи. Ето, тако, иде му тај посао од руке. Е то је, видиш, домаћин човек, таквог зета дај, а не Боку.

АНЂА: Шта ћу, шта могу, кад га она не трпи, каже: личи јој на петла.

ЈЕРОТИЈЕ: Роткве њој стругане! А шта би она хтела! И ја сам лично на петла кад сам тебе узео, па шта ти фали?

II

ГОСПОДИН ВИЋА, ПРЕЂАШЊИ

ВИЋА (долази из канцеларије са телеграмом у руци): Добар дан, желим!

ЈЕРОТИЈЕ: А ти си, господин-Вићо. Баш сад нешто о теби говоримо.

ВИЋА: Телеграм, знате, па рекох...

ЈЕРОТИЈЕ: Из округа?...

ВИЋА: Није, из министарства.

ЈЕРОТИЈЕ (са већом (пажњом)): Из министарства? Шта је?

ВИЋА: Шифра.

ЈЕРОТИЈЕ: Шифра? Поверљиво?

ВИЋА: Врло поверљиво.

ЈЕРОТИЈЕ: Анђо, склони се ти! Знаш, поверљиве ствари нису за жене.

АНЂА: Знам, де, разумем ја то! (Полази.)

ЈЕРОТИЈЕ: А је л' понесе оно писмо? (Спази га у њеној руци.) Па овај, натрљај јој нос и кажи да ја то не трпим. Нека не чека да ја...

АНЂА (оде).

III

ЈЕРОТИЈЕ, ВИЋА

ЈЕРОТИЈЕ: Шифра, а? Је л' нешто важно?

ВИЋА: Не знам!

ЈЕРОТИЈЕ: Јеси разрешио?

ВИЋА: Јесам.

ЈЕРОТИЈЕ: Па шта је?

ВИЋА: Не знам!

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, како не знаш?

ВИЋА: Ето, па читајте сами! (Даје му телеграм.)

ЈЕРОТИЈЕ (чита и изненађује се. Загледа депешу са свих страна, погледа Вићу, па опет покушава да чита): Па добро, шта је ово?

ВИЋА: Не знам.

ЈЕРОТИЈЕ (чита гласно): „Плава риба” — јест „плава риба”. Будибокснама! (Чита опет.) „Плава риба, кљукана династија”. (Тргне се.) Ама, господине Вићо, шта је ово? (Чита даље.) „Локомотива, округ, трт, трт, трт”... (Погледа у Вићу па наставља.) „зора, кундак, владика, фењер, свастикин бут, бубањ, печат, пензија, поп!” (Престаје.) Будибокснама, шта је ово?

ВИЋА: Не знам, не разумем. Знојио сам се по сата док сам разрешио.

ЈЕРОТИЈЕ (шета замишљено). Што не разумеш ти, добро; али, ето, ни ја не разумем. Ниједну реч не разумем. 'Ајд' ово „династија” и ово „трт, трт, трт”, кад се веже, рецимо, могло би се још некако и разумети. То би могло значити, на пример: „Улите у народ страхопоштовање према династији!” Ал' ово друго, овај поп, па ова плава риба и овај свастикин бут, то баш не може ништа значити. (Чита опет у себи.) Не знам! (Мисли се.) А да ипак не значи нешто, само врло завијено речено, а? И то можда врло важно?

ВИЋА: И ја бих рекао.

ЈЕРОТИЈЕ: То би морало бити штогод врло важно, јер ако би било да тебе, господине Вићо, отпуштају из службе због онога што си удесио да се у акта подметне лажан тестамент, то не би морало шифром.

ВИЋА: Дабоме! Не би морало шифром чак и кад би вас пензионисали, због оног што сте удесили да се човек задужи код Управе фондова на туђе имање.

ЈЕРОТИЈЕ (уједе се): Јест, не би ни то морало шифром! Мора да је важније што. Да није мобилизација, или... ко зна шта све може бити? Ама, јеси ли ти то, господине Вићо, добро разрешио?

ВИЋА: Реч по реч. Видо сам одмах да је нешто врло важно, па сам пажљиво радио.

ЈЕРОТИЈЕ (мисли): „Плава риба”! Добро, нека му буде „плава риба”, али „кљукана династија”? Кад се зрело размисли, има ту и увреде, господине Вићо! То не може друкчије бити, него ти си нешто погрешно?

ВИЋА: Ево, да донесем шифре, па сами да видите.

ЈЕРОТИЈЕ: Разрешио си доњом, општом шифром?

ВИЋА: Јесте!

ЈЕРОТИЈЕ: А ниси пробао горњом, специјалном?

ВИЋА: Гле! Нисам, бога ми!

ЈЕРОТИЈЕ: Па то ће бити, то ће бити, господине Вићо! 'Ајде брже, ако бога знаш, изгорех од нестрпљења! 'Ајдемо у канцеларију! (Оду десно.)

IV

АНЂА, МАРИЦА

МАРИЦА (напољу, лево, чује се тресак неког суда који се разбио о земљу. Одмах затим појављује се узбуђена).

АНЂА (долази за њом): Што да разбијеш шерпењу?

МАРИЦА: Па шта бих друго могла разбити кад ми је шерпења била у руци?

АНЂА: Па добро, ал' зашто да је разбијеш?

МАРИЦА: Ја сам ти казала једанпут за свагда: нећу ни речи више да ми говориш о томе господину Вићи, а ти нећеш да ме се оканеш. Сад сам се решила: чим ми проговориш макар једну реч о њему, да разбијем што ми прво дође до руке. Друкче не могу с тобом да изађем на крај.

АНЂА: Па не говорим ја за твоје зло.

МАРИЦА: За шта год да ми говориш, нећу да чујем, разумеш ли ме? Чим ми га поменеш, разбићу што год дочепам.

АНЂА (крсти се): Будибокснама, а да кажеш бар да је рђав човек. Ето баш малопре разговарамо ја и отац; вели има пара, а и воли те човек, казао је оцу да те воли.

МАРИЦА (дочера чашу с цвећем која сшоји на столу и тресне је о земљу).

АНЂА: Е, јеси бесна, кћери!

МАРИЦА: Казала сам ти, није да ти нисам казала, па шта ме изазиваш!

АНЂА: Шта ти је данас?

МАРИЦА: Шта ми је? Још ме питаш?... Отворили ми писмо; читали га можда целом свету, па сад ме пита шта ми је данас!

АНЂА: Па лепо, 'ајд' да разговарамо људски и паметно о томе.

МАРИЦА (дочепа флашу с водом. Одлучно): О чему? О коме?

АНЂА: О... Ђоки!

МАРИЦА (остави флашу): Ша да говоримо?

АНЂА: Па тако, да ми кажеш ко је то, шта је, какав је...?

МАРИЦА: Какав је да је, ја га волим, па то ти је!

АНЂА: Па знам, кћери, ал' не иде то тако!

МАРИЦА: Иде, бога ми! До деветнаесте године нисам ни мислила на удају, оставила сам то вама; од деветнаесте до двадесет прве мислила сам и казала сам вам: нађите ми. Кад сам навршила двадесет прву, а ви никог нисте нашли, казала сам вам: ја ћу наћи. Па ето, нашла сам!

АНЂА: Ама, како то „нашла сам”... И... није то ваљда... како да кажем...

МАРИЦА: Јесте, јесте, свршено је, ако си то хтела да питаш! Ако не верујеш, ево да ти прочитам шта сам му писала. (Извади из кецеље парче хартије.) На, ово је тај одговор од њега што сте га ви отворили и прочитали. Ево, слушај! Ово напред те се не тиче, него ово. (Чита.) „Ја сам ти већ усмено говорила да је мој отац” (Говори.) И то те се не тиче! (Чита.) „А тај господин Вића, због кога”... (Говори.) И то те се не тиче! (Чита.) „Ни остали у срезу”... (Говори.) И то те се не тиче!

АНЂА: Па шта ме се онда тиче?

МАРИЦА: Ево ово! (Чита.) „Зато, ако ме одиста волиш, ти одмах крени на пут. Дођи овамо и кад стигнеш, одседни у хотел-Европи, али немој излазити нигде у варош. Мало је место па би одмах пао у очи. Седи у соби и јави ми цедуљицом да си стигао. Ја ћу тад изаћи пред оца и пред мајку отворено. Ако пристану, зваћу те да одмах свршимо ствар; ако не пристану, ја ћу доћи теби у хотел и пући ће брука каква се није десила откако је света и века. Тада већ ни отац ни мајка неће имати где...” (Престане читати.) Ово даље те се не тиче! Ето, сад знаш! Јеси разумела? На то ми он одговара: „Поступићу тачно по упутствима која си ми у писму изложила”. Јеси разумела сад? Ето ти, па се према томе сад управљајте и ти и отац.

АНЂА (крсти се): Ју, ју, ју, кћери, црна кћери, шта сам доживела? Обећаваш човеку да му идеш у кафану. Господе боже, каква је ово данашња младеж!

МАРИЦА: Онаква каква је увек била младеж...

АНЂА: Ју, помери се, дете... никад то није било, никад! Изметнуо се свет, преврнуло се све тумбе и променило се...

МАРИЦА: променило се само место и ништа више.

АНЂА: Какво место?

МАРИЦА: Па тако. Сад девојке заказују састанке у кафани, а у твоје време су на тавану.

АНЂА: То није истина. А и да је истина, опет је то друго.

МАРИЦА: Не знам по чему?

АНЂА: Па по томе што је срамота да девојка изађе из куће, а таван је у кући.

МАРИЦА: Е, то ти вреди!

АНЂА: Ал' ово, у кафани; ја да доживим да моја кћерка иде у кафану са младићем!

МАРИЦА: А ти немој да доживиш! Не морам ја ићи, може он овамо доћи ако пристајете.

АНЂА: Ама како ако пристајемо? Нити знамо ко је, ни шта је, ни...

МАРИЦА: Па питај ме ако ти треба, па ћу ти казати.

АНЂА (крсти се): Господе боже! Па добро, ево да те питам. 'Ајд' кажи ми: који ти је тај Ђока?

МАРИЦА: Апотекарски помоћник.

АНЂА: Апотекарски помоћник? Зато његово писмо мирише на проминцле!

МАРИЦА: Баш си погодила!

АНЂА: Свеједно, на шта било, тек мирише. Па добро, кћери, јеси ли размислила озбиљно: шта је један апотекарски помоћник, од чега ћете да живите?

МАРИЦА: То немој ти да бринеш.

АНЂА: Да ко ће? Не можете се хранити проминцлама, нити се облачити у фачле.

МАРИЦА: То је наша брига, а ваша је да размислите што пре, да не буде после доцкан кад већ пукне брука. Чула си шта у писму пише и тако ће и бити. Он ако не стигне данас, стићи ће сутра зацело и онда... Упамти и слободно кажи оцу, брука му не гине!

АНЂА: Где бих му то казала, побогу, дете! Не бих ја то њему смела...

МАРИЦА: Ако нећеш ти, ја ћу му казати.

АНЂА: Немој, боље немој. Наљутићеш га, па још горе. Пустите мене, ја ћу полако, издалека, лепим. Немој, молим те, ти!

МАРИЦА: Како год хоћеш, мени је свеједно!

V

ЈЕРОТИЈЕ, ПРЕЂАШЊИ

АНЂА (чим се појави Јеротије на десним вратима): Хтела бих, Јеротије...

ЈЕРОТИЈЕ (значајно прст на уста): Пст!

МАРИЦА (одлучно): Слушајте, оче!

ЈЕРОТИЈЕ (као горе): Пст! Ствар је врло важна! Изађите из ове собе.

АНЂА: Морам да разговарам с тобом насамо, јер немамо времена.

ЈЕРОТИЈЕ: Има и држава да разговара са мном насамо, а држава преча.

МАРИЦА: Мени је свеједно, само да се после не кајете! (Оде у леву собу.)

АНЂА: Ствар је озбиљна...

ЈЕРОТИЈЕ: И ово је ствар озбиљна, још како озбиљна. Зваћу те, иди сад, зваћу те! (Одгура је у леву собу.)

АНЂА (одлазећи): Бога Ми, Јеротије, грешиш... (Оде.)

VI

ЈЕРОТИЈЕ, ВИЋА

ЈЕРОТИЈЕ (на вратима, из којих је дошао): 'Оди' господине Вићо.

ВИЋА: Јесте ли сами?

ЈЕРОТИЈЕ: Сам. Не можеш у целој кући да нађеш места где можеш поверљиво да разговараш. Она наша канцеларија права јурија; тек зинеш, а неко упадне! Овде опет, можемо! (Седа.) Дедер, сад, молим те, господине Вићо, прочитај ми још једанпут ту депешу, али полако, реч по реч. (Метне шкољку од шаке на уво.)

ВИЋА (обзирући се да ко не слуша): „Строго поверљиво. Према сазнању и трагу до сада уоченоме”...

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха!...

ВИЋА (наставља): „... у томе се срезу сада налази извесно сумњиво лице”...

ЈЕРОТИЈЕ: Упамти, господине Вићо, „сумњиво лице”.

ВИЋА (наставља): „... које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма”...

ЈЕРОТИЈЕ: Прочитај то, молим те, још једанпут! (Метне на оба ува шкољке.)

ВИЋА (понавља): „које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма”...

ЈЕРОТИЈЕ (узима депешу): Дај и ја да прочитам. (Чита.) „које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма”... (Враћа му депешу.) Читај даље!

ВИЋА (чита): „са намером да их пренесе преко границе”...

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха! Дедер даље!

ВИЋА (чита): „...Тачан опис овог сумњивог лица непознат је властима! Једино се зна да је то млад човек. Учините све што је могуће да се ово лице у вашем срезу пронађе, списи и писма од њега одузму и под јаком стражом спроведе у Београд. Удвојте пограничне страже да би му се спречио прелазак преко границе и, ако вам затреба помоћ, обратите се у моје име суседним среским властима”.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, господине Вићо, ово није плава риба и свастикин бут? Ово је важна и озбиљна ствар. А? Дај овамо ту депешу! (Ставља је на длан и узноси као да би хтео да јој одмери тежину.) Шта мислиш ти, господине Вићо, колико је тешка ова депеша?

ВИЋА: Боме!

ЈЕРОТИЈЕ: Ако хоћеш да јој измериш тежину, треба да знаш шта носи. Шта мислиш, господине Вићо, шта носи ова депеша?

ВИЋА (слеже раменима).

ЈЕРОТИЈЕ: Носи класу, господине Вићо, класу!

ВИЋА: Вама, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Па мени, дабоме! Уосталом ти, господине Вићо, и не мариш много за класу. Па јест, шта ће теби?

ВИЋА: Не кажем да ми треба класа, али бих волео онако да се средим, да се одомаћим...

ЈЕРОТИЈЕ: Знам шта хоћеш да кажеш. Не брини, господине Вићо; ако овај посао свршимо, мени класа, а теби невеста у кућу.

ВИЋА: То тако ви кажете, а девојка?

ЈЕРОТИЈЕ: Девојка има да ћути и да слуша родитеље, само ако ми помогнеш да ухватимо ово лице.

ВИЋА: Ако мени само поверите ствар, ја ћу га ухватити.

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, да ти поверим, ал' како ћеш да га нађеш? 'Ајд', кажи ми, како ћеш га наћи?

ВИЋА: Па ја мислим, овај, на основу ове депеше да ухапсим газда-Спасоја Ђурића.

ЈЕРОТИЈЕ: Да ухапсиш газда-Спасоја?! Уха, куд ти заошија, господине Вићо. Честит човек и миран, најбогатији трговац...

ВИЋА: Па баш зато!

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, откуда то иде?

ВИЋА: Не би му баш ништа фалило. Одседео би два до три дана у 'апсу, а ја бих га после пустио.

ЈЕРОТИЈЕ: Знам ја да би га ти после пустио, али што не иде, не иде! Откуд газда Спасоје сумњиво лице? Зар не видиш да овде пише „млад човек”, а газда Спасоје има шесет година. Па онда, и да га ухапсиш, камо ти код њега револуционарни и антидинастички списи? Ако и претуриш хартије газда-Спасојеве, шта ћеш наћи? — Признаницу твоју, признаницу моју, а то, брате, нису сумњиви списи.

ВИЋА (буну се): Па, оно...

ЈЕРОТИЈЕ: Оно јест, сумњиви су, зато што не мислиш да му платиш. А не мислим ни ја, ако хоћеш право да ти кажем. Доста он зарађује од овог народа, а ми смо, као власт, позвани да узмемо у заштиту народ од таквог глобације. А како ћеш га заштитити друкче да ако закинеш погдешто од газда-Спасоја. Али, господине Вићо, ако су наше признанице сумњиве, нису антидинастичке. Не можеш тек узети наше признанице па их послати господину министру као антидинастичке списе! Је л' тако? Него слушај ти мене, господине Вићо. Ово је велика и важна ствар, од нас зависи спас државе, те се морамо озбиљно узети у памет. Јесу ли сви чиновници овде на окупу?

ВИЋА: Сви су, само је г. Жика „отишао у срез”.

ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти сад, шта ће у срез?

ВИЋА: Није отишао, него напио се јуче, а наши чиновници, кад се ко напије па не дође цео дан у канцеларију, кажу обично „отишао у срез”.

ЈЕРОТИЈЕ: Тај ми често иде у срез. Разумем кад се напије при каквој већој лицитацији, при каквој процени за зајам код Управе фондова или тако што; али је он почео у последње време да се напија и код најситнијих услуга које врши грађанству. Изда неком лажан сточни пасош, напије се; натера некога да плати дуг који не признаје, напије се. Е па, брате, то не вреди тако, за ситне ствари. Због тога пати држава, а треба и о томе који пут водити рачуна.

ВИЋА: Па треба, дабоме!

ЈЕРОТИЈЕ: Кажи пандуру Јоси — у њега је добар расол — нека му однесе једну тестију, па кад се растрезни, нека дође овамо. А остали?

ВИЋА: Остали су овде.

ЈЕРОТИЈЕ: Чим дође господин Жика, нека дођу сви овамо. Не могу тамо у канцеларији ни да разговарам поверљиво. Наслоне они практиканти уши на врата, па сваку шифру цела варош одмах сазна. И колико сам их одучавао од тога па, бадава, не помаже ништа. 'Ајде, господине Вићо, чим дође господин Жика, дођите сви овамо да се разговоримо и посаветујемо, јер ствар је озбиљна и важна.

ВИЋА: А како би било, господине капетане, да још сад одмах пошаљемо повереника Алексу да мало процуња по вароши?

ЈЕРОТИЈЕ: Не верујем да је то лице у вароши; оно се крије негде у срезу. Али опет, нека види. Кажи му нека завири где год се може завирити. По свима кафаницама. Нека оде и до оне Кате код горњег бунара, и она издаје собе за самце. Нека сврати и код онога газда-Јоце малог — и то је канда некакав револуционар; могао га је и он сакрити.

ВИЋА: То је онај кројач женског одела?

ЈЕРОТИЈЕ: Јесте, он! Пре једном, кад је долазио да му платим неки рачун, па га ја учтиво избацио из канцеларије, дигао је такву дреку против власти, да сам одмах приметио да је револуционар. Нек види и код њега.

ВИЋА: Не брините, уме то Алекса. (Полази.)

ЈЕРОТИЈЕ (испраћајући га): 'Ајде, па пожури, господин-Вићо.

VII

ЈЕРОТИЈЕ (сам)

ЈЕРОТИЈЕ: „Плава риба”... Ја, плава риба, ал' треба је упецати. Треба вешто натаћи мамац, спустити удицу у воду, па, мирно... ћутиш, не дишеш... а тек пловак заигра, а ти — хоп!... Искочи удица, а кад погледаш: на удици — класа! Класа, дабоме! Прошних избора ми измакла, али ми сад мајци неће измаћи. Похапсићу пола среза ако не може другаче, па ћу онда решето, па сеј. Што је чисто, прође кроз решето, а што је сумњиво, остане па се праћака као рибица у мрежи. А ја само бирам. (Тобож вади из решета једно лице.) „Ајде, голубе, најпре тебе!” Стегнем га за врат, а он само кмекне као јаре. Мора да призна, иако му се не признаје. — „Јеси ли ти сумњиво лице?” — „Јесам, господине, како да нисам!” — „Тако те хоћу, голубе мог!” па отрчим одмах на телеграф. (Покрет као да куца у тастер.) „Господину Министру унутрашњих дела. У мојим је рукама ваше сумњиво лице, у вашим је рукама моја класа. Молим за хитну размену!” Ја, тако уме Јеротије, него!

VIII

ЈЕРОТИЈЕ, МАРИЦА

МАРИЦА (долази из собе): Јеси ли сам, оче?

ЈЕРОТИЈЕ: Нисам.

МАРИЦА (гледа): Нема никог?

ЈЕРОТИЈЕ: Нисам сам кад ти кажем... заузет сам мислима... Врло важне бриге.

МАРИЦА: Ја не знам какву бригу имаш, али ја морам говорити с тобом још сад.

ЈЕРОТИЈЕ: Не могу, немам кад!

МАРИЦА: Ако не говоримо сад, биће доцкан. Ја те молим да ме саслушаш, јер ћеш се иначе кајати.

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, 'ајде говори, али кратко и јасно. Кажи име и презиме, године старости, место рођења, јеси л' који пут осуђивана и зашто, и одмах прећи на изјаву.

МАРИЦА: Слушај, оче, ти знаш да сам ја већ у годинама и да је ред и дужност родитељска да ме збринете.

ЈЕРОТИЈЕ (не слуша је, већ размишља за свој рачун): Треба послати пандуре у срез. Колико имамо коњаника пандура? (Броји на прсте.)

МАРИЦА: Ја сам чекала све досад да ви ту своју дужност испуните.

ЈЕРОТИЈЕ (сам себи): А треба и распис председницима...

МАРИЦА: Па ви мене и не слушате?

ЈЕРОТИЈЕ: Не слушам. Ето, видиш и сама да немам кад да те слушам!

МАРИЦА: Добро, оче, ал' знајте да ћете имати да се кајете...

ЈЕРОТИЈЕ: Слушај, све што имаш реци ти твојој мајци, а ја овај... па видиш ваљда и сама да ми је оволика глава од брига!... Лице... антидинастички списи, плава риба, класа, пандури, расол за господина Жику, па онда фењер, па поп, па класа, распис председницима општина. Све се то, видиш, меша у мојој глави и крчка... Остави ме, остави ме, молим те, или... још боле, седи ти овде, а ја ћу тебе да оставим. (Одлази десно.)

IX

МАРИЦА, затим ЈОСА

МАРИЦА (сама): Ја ово нећу да трпим. (Узима са стола тањир на коме је раније била чаша с цвећем.) Почећу да лупам све по кући, па им се мора досадити. Друкчије не могу изићи са њима на крај. И онако, кад бих што случајно разбила, говорили би ми: што лупаш као да си заљубљена? Е па ево, сад сам заљубљена и све ћу одреда да разбијам. (Баца тањир на под.)

ЈОСА (долази на задња врата): Овај... Дође малочас један дечко па вели: где је Јоса пандур? А ја велим: ја сам Јоса пандур! А он вели: ево ти ово писмо! А ја велим: дај овамо то писмо. А он вели: да даш у руке госпођици, а ја велим...

МАРИЦА (шчепа му писмо): Добро, добро, добро!

ЈОСА: После он вели...

МАРИЦА: Добро, чула сам! (Узбуђено отвара писмо и чита потпис.) Бока! (Гласно.) Хвала ти, Јосо!

ЈОСА: А ја онда њему рекох...

МАРИЦА: Добро, чула сам. Иди сад, Јосо!

ЈОСА: Па ићи ћу, дабоме!

Х

МАРИЦА, затим АНЂА

МАРИЦА (усхићена): Слатко име, Ђока. Боже како сам узбуђена! (Чита.) „Стигао сам, налазим се у хотел Европи, соба бр. 4, и не излазим нигде док ми ти не јавиш. Чак ни газди од хотела нисам хтео рећи своје име да не би ствар одао. Као што видиш, поступио сам у свему како си ти желела. Грли те твој Ђока.”

АНЂА (улази слева, па кад сагледа поломљене судове по земљи, она застане на вратима): Маро, дете, ти си мора бити разговарала с оцем о твојој удаји?

МАРИЦА: Ко то каже?

АНЂА: Па ето поломљени тањери и стакло...

МАРИЦА: Мајка, слатка мајчице, 'оди да те пољубим. (Љуби је.)

АНЂА (изненађена): Да ме пољубиш? Шта је теби, дете?

МАРИЦА: Једну реч да ти кажем само, па ћеш све разумети.

АНЂА: Једну реч?

МАРИЦА: Ђока!

АНЂА: Па шта?

МАРИЦА: То што сам ти казала — Ђока! (Одјурџи весело у собу, из које је дошла Анђа.)

АНЂА (гледа за њом и крсти се).

XI

ЈЕРОТИЈЕ, АНЂА

ЈЕРОТИЈЕ (долази из канцеларије): Анђо, иди одавде и затвори врата, па пази добро да ми нико не прислушкује.

АНЂА: Ама, шта је то данас?

ЈЕРОТИЈЕ: Не питај шта је, важно је! Позвао сам све чиновништво овде на саветовање.

АНЂА: Па нашто ти онда канцеларија?

ЈЕРОТИЈЕ: Не могу, брате, тамо. Што год проговориш у канцеларији, чује цела чаршија. Морам овде, сигурнији сам. 'Ајде, ево их, затвори добро врата.

АНЂА: Добро! (Одлази и затвара врата.)

XII

ЈЕРОТИЈЕ, ЧИНОВНИШТВО

ЈЕРОТИЈЕ (на друга врата): Извол'те, уђите, (Улазе Вића, Жика, Милисав и Таса. Вића је сув и штркљаст, он има необично кратак капут на струк, тесне, припијене јахаће панталоне, чизме и на њима мамузе. Подшишаних је бркова и има ћубу од косе

над челом. Жика је дежмекаст, а велике чупаве главе, подбулих очију и дебелих усана. На њему виси извештало прљаво одело, прслук му кратак тако да му се кошуља под њим види. Панталоне му горе врло широке, а доле уске и спале те се наборале. Господин Милисав је средњег раста улицкане косе и уфитиљених бркова. На њему је бивша официрска блуза са распараним знацима и чојицама од којих се траг још познаје. Он је војнички кратко ошишан, а панталоне му затегнуте ластишем под ципелом. Таса је омален, повијених леђа, седих бркова, ћелав. На њему дугачак излизан реденгот и прљаве и искривљених штикала ципеле. Јеротије их најпре премерава све, па онда почиње свечаним тоном): Господо, ствар је врло важна и озбиљна... морамо сви... (Заустави му се поглед на Жики.) Како је теби, господин-Жико?

ЖИКА (одебљаним језиком): Ја вршим своју дужност!

ЈЕРОТИЈЕ: Тако, тако и треба! Морамо сви вршити дужност, јер ствар је озбиљна... Ствар је, како да кажем... да, господо, ми смо се овде сабрали... управо, ја сам вас позвао, господо!... Господин-Вићо, брате, ти тако гледаш човека у очи као да имаш нешто да му кажеш, а то може збунити и највећег говорника.

ВИЋА: Па имао бих да вам кажем.

ЈЕРОТИЈЕ: Шта?

ВИЋА: Послао сам већ Алексу.

ЈЕРОТИЈЕ: Ако, добро си учинио! Дакле, шта сам оно хтео да кажем? (Сети се.) Ах, да! Дедер, ти, Тасо прочитај ову депешу. (Да му.) Господо, депеша је поверљива, Од господина министра унутрашњих дела!. Читај!

ТАСА (чита): „Плава риба, кљукана династија...

ЈЕРОТИЈЕ (тргне се и отме му): Ама, није то, ко ти то даде? Господин-Вићо, ово је требало уништити. (Трпа у џеп ову, а вади из другог џепа другу хартију и даје је Таси.) Ово читај...

ТАСА (чита): „Строго поверљиво”.

ЈЕРОТИЈЕ: Чули сте, господо, „строго поверљиво”. Тасо, ево ти овде пред свима кажем: да ћу ти ноге пребити ако одавде зађеш по чаршији и истртљаш шта си прочитао.

ТАСА: А!... Господин-капетане!...

ЈЕРОТИЈЕ: Немој ти мени „а, господин-капетане!” јер си ти, брате, за полић ракије кадар да иструћаш сваку државну тајну. А то не ваља. Једна обична жена па крије своје тајне, а једна држава па да није кадра сакрити своје. И то због једног полића ракије. Ја, видиш, још нисам казао ову тајну својој жени, а ти је кажеш

чаршији. Ако те почем сврби језик, а ти узми четку од ципела па га прочеши, а немој га чешати на државни рачун. Разумеш ли?

ТАСА: Разумем!

ЈЕРОТИЈЕ: Ово су све указна лица, а ја, видиш, чиним теби част, па те зовем заједно с указним лицима. Зашто? Зато што си већ тридесет година овде чиновник и што си стар човек, па немој онда... 'ајд', читај даље!

ТАСА (чита): „Према сазнању и трагу до сада ученоме, у томе се срезу налази извесно сумњиво лице које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма, са намером да их пренесе преко границе. Лични опис овога сумњивог лица непознат је властима. Једино се зна да је то млад чоовек. Учините све што је потребно да се ово лице у вашем срезу пронађе, списи и писма од њега одузму и под јаком стражом у Београд спроведе. Удвојите пограничне страже да би му се спречио прелазак преко границе и, ако вам затреба помоћ, обратите се у моје име и суседним среским властима.”

ЈЕРОТИЈЕ (за време читања посматрао их је важно): Јесте ли чули, господо? Увиђате ли колико је ово важна ствар? На нама је да спасемо државу; у нас, у овоме часу, гледа и држава и династија! (Општа тишина. Он их посматра, и пошто прошета два-трипут размишљајући наставља.) Ствар није проста и морамо сви озбиљно да размислимо како ћемо притећи држави у помоћ. Није то да кажете хајдук, на пример, па да се дигнемо, сви овако, те 'ајд' на вечеру код председника општине у ово село. Сутрадан оставимо господина Жику да се испава, а ми 'ајд' на ручак у друго село, код другог председника општине, па се вратимо и пошаљемо депешу у Београд: „Енергичном потером овосреске власти, хајдук тај и тај измакао испред потере у други срез!” Ал' ово је друга ствар, ово је сумњиво лице! А шта је то сумњиво лице? 'Ајд' кажи, Тасо, шта је то сумњиво лице? (Таса слеже раменима и гледа у указна лица.) Не знаш, дабоме! Сумњиво лице, то је, прво и прво, лице без личног описа, а друго: то је лице које је тешко пронаћи, а државни интереси захтевају да га пронађеш! И како да познаш, међу толиким лицима, које је сумњиво лице? Ето, 'ајд' кажите: је ли господин Жика сумњиво лице? (Жика се буну.) Није! Је ли Таса сумњиво лице? (Таса, се снисходљиво смеје.) Ето, промерите га, молим вас па кажите: је ли сумњиво лице? То вам је, господо моја, као на пример на патарицама: скупе се жене, десет, двадесет, тридесет жена: е, 'ајд' сад ти, ако можеш, познај која је међу њима непоштена? Не можеш да познаш ни која је поштена, а камоли која је непоштена? (Пауза, шета.) Е, па, де сад, кажите ви мени, господо, како мислите ви да поступимо у овој прилици? Шта, на пример, мислиш ти, господин-Жико?

ЖИКА (он није ни слушао говор капетана, већ се неиспаван бори са очним капцима који му једнако падају): Ја? Ја не мислим ништа!

ЈЕРОТИЈЕ: Како не мислиш?

ЖИКА: Ухватила ме промаја, а мене кад ухвати промаја, не умем ништа да мислим.

ЈЕРОТИЈЕ: Али тебе често хвата та промаја, а то не ваља. Треба да се лечиш, требало би да идеш у какву сумпорну бању. То су оне бање што смрде на покварена јаја.

ЖИКА: Јест!

ЈЕРОТИЈЕ: Ја мислим, господо, прво и прво, да се напише један распис свима председницима општина. То ћеш ти, господине Милисаве, да напишеш!

МИЛИСАВ: Је л' строго?

ЈЕРОТИЈЕ: Строго, него шта? И да ми свршиш распис са оним: „За сваку немарност по овој ствари одговараће ми лично председник.” А они тамо знају да тај свршетак у моме распису значи двадесет и пет у затвореном простору и без сведока. Разумеш ли ме, господине Милисаве, хоћу да напишеш тако да се председници општина, чим прочитају распис, почешу одостраг. Па онда, господин-Жико, да се пошаљу пандури коњаници у срез.

ЖИКА: Нек се пошаљу!

ЈЕРОТИЈЕ: Јесте, да се пошаљу пандури коњаници на све стране да прокрстаре цео срез, да завире у сваки шумарак, у сваки тор, у сваку воденицу. Нек се и пандури коњаници мало раздрмају, и иначе ништа не раде до што иду по селима те збирају јаја за чиновнике. Па онда, ти пандури зарађују лепу пару и на шверцу, па је право да се и они одуже држави.

МИЛИСАВ: Треба!

ЈЕРОТИЈЕ: Ми треба, господо, да поделимо посао међу собом. Ти ћеш, господине Милисаве, рецимо, да напишеш распис... добро! Ти ћеш, господине Вићо, рецимо, да примиш на себе варош... добро! Ти ћеш господине Жико, рецимо, да... (погледа га дремљивог) спаваш!

ЖИКА: Јесте!

ЈЕРОТИЈЕ: Ти ћеш, Тасо, рецимо, да преписујеш расписе. Добро! Ал, ко ће у срез? Треба неко да иде у срез!

ЖИКА (гунђа нешто).

ЈЕРОТИЈЕ: Је л' кажеш нешто, господин-Жико?

ЖИКА: Кажем... могла би госпођа капетаница да иде у срез.

ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти сад. Како она може да иде у срез по званичној дужности?

ЖИКА: Ње се највише боје председници општина.

ЈЕРОТИЈЕ: Оно, да је она строга, то признајем, али што не иде, не иде. А ја не могу у срез, морам бити овде; сваки час може стићи каква нова депеша од господина министра. Морам бити овде. Него, господине Жико, кад би ти могао некако да се раздремаш? Ово је тренутак кад држава тражи од нас да сви будемо будни.

ЖИКА: Па ја бих могао... само...

ЈЕРОТИЈЕ: Само би заспао у првој општини и онда ко зна кад би се пробудио. Овако, кад спаваш овде у вароши, можемо те и пробудити ако затребаш. Не остаје ништа друго него да ти, господине Милисаве, свршиш брзо распис да да пођеш у срез!

ЖИКА: Јесте!

ХІІІ

ЈОСА, ПРЕЂАШЊИ

ЈОСА (уноси једну посетницу и даје је Вићи).

ЈЕРОТИЈЕ: Шта је?

ВИЋА: Алекса.

ЈЕРОТИЈЕ: Гле, гле, ја немам визиткарте, а Алекса их има.

ВИЋА: Па знате како је... био жандар у Београду, пред министарским вратима.

ЈЕРОТИЈЕ: Дај овамо да видим! (Узима карту и чита.) „Алекса Жуњић, срески шпијун”. (Говори.) Па је л' он луд? Откуд се јавно каже да је шпијун?

ВИЋА: Он каже, пре, док је крио, није могао ништа да дозна, а сад му сви казују један против другог.

ЈЕРОТИЈЕ (Јоси). Где је он?

ТАСА: Ево га чека.

ВИЋА: Он је процуњао кроз варош, мора да је наишао на какав траг, чим се овако брзо вратио.

ЈЕРОТИЈЕ (издере се на Јосу): Па шта чекаш, брате, пусти га нека уђе.

ЈОСА (оде).

ЈЕРОТИЈЕ: И ти, господин-Вићо, место одмах да га зовнеш, заподео си неке разговоре: те био жандар у Београду, те штампао визиткарте! А време пролази и сваки је тренутак изгубљен за отаџбину.

XIV

АЛЕКСА, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕРОТИЈЕ, ВИЋА, МИЛИСАВ (једновременно кад Алекса уђе): Шта је?

АЛЕКСА (поверљиво): Ту је!

ЈЕРОТИЈЕ (запрепашћен пред страшним фактом): Лице?

АЛЕКСА: Онај што га тражимо!

СВИ (сем г. Жике): А-а-а?!!

ЈЕРОТИЈЕ (збуњен): Ама... сумњиво лице?

АЛЕКСА: Онај што га тражимо! (Сви се окупљају око њега.)

ЈЕРОТИЈЕ (имитира га): „Онај што га тражимо!” „Онај што га тражимо!”... Па зар ти, мајку му, у овако озбиљним моментима, не умеш ништа више да кажеш?

АЛЕКСА: Па ето то, шта имам друго да кажем?

ЈЕРОТИЈЕ: Где је?

АЛЕКСА: У кафани Европа, јутрос је стигао!

ЈЕРОТИЈЕ: Јутрос? Овај... шта сам оно хтео? Дедер ти, брате, одговарај мени по реду, немој тако „јутрос је стигао”. Дакле, прво и прво... (Збуни се.) Шта сам оно хтео, господине Вићо, прво да питам?

ВИЋА: Кад је стигао?

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, питао сам то! А, јест! Тасо, дедер читај депешу.

ТАСА (чита): „Према сазнању и трагу досад ученоме”...

ЈЕРОТИЈЕ: Прескочи то! Одавде, ево, одавде читај!

ТАСА (чита): „Лични опис овога сумњивог лица непознат је власти, једино се зна да је то млад човек.”

ЈЕРОТИЈЕ: Чекај! Дакле, је л' му знаш лични опис?

АЛЕКСА: Не знам!

ЈЕРОТИЈЕ: Млад? ...Је л' знаш сигурно да је млад?

АЛЕКСА: Па јесте, млад је!

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, онда даље... (Чиновницима.) Па припитајте га и ви штогод; ја већ не умем да се сетим шта још да питам.

ВИЋА (Алекси): По чему си ти посумњао да је тај младић сумњиво лице?

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме, по чему си посумњао?

МИЛИСАВ: Јеси разговарао с њим?

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме, јеси ли разговарао с њим?

АЛЕКСА: Ево, ако хоћете, све по реду да вам кажем.

ЈЕРОТИЈЕ: Па тако, брате! Разуме се да треба све по реду да нам кажеш. Ја не знам и шта сте га окупили са тим питањима па само збуњујете човека.

АЛЕКСА: Пробудим се ја јутрос рано. Покварен ми сат, па не знам колико је било, ал' биће да је било пет, пола шест. Може бити више, ал' више од шест није било. Пробудим се тако и осетим нешто као да ми не ваља стомак. Јео сам пре неки дан неки спанаћ са овчетином, па од то доба као нешто не ваља ми стомак. Завија ме тако и диже ме по два-три пута на ноћ, те рекох да узмем мало старе комовице са кичицом...

ЈЕРОТИЈЕ: Уха, 'ди си ти запео! Па онај ће, бре, да побегне док ти то све испричаш. Говори, брате, брже.

ВИЋА: Краће!

МИЛИСАВ: Замисли да си на саслушању!

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме, говори као да си на саслушању.

АЛЕКСА (запне као ђак научену лекцију): Зовем се Алекса Жуњић, по занимању сам шпијун, имам 40 година, нисам суђен ни осуђиван, са оптуженим нисам ни у каквом сродству...

ЈЕРОТИЈЕ (ставља му шаку на уста): Ама, чекај, брате! Е, јест ово лудо, за цео срез је лудо.

ВИЋА: Почни оданде кад сам те ја послао у варош да процуњаш.

ЈЕРОТИЈЕ: Одатле, дабоме!

АЛЕКСА: Ако је одатле, онда је лако. Пођем ја по наредби господин-Вићиној прво да обићем све гостионице...

ВИЋА: Па свега је једна у целој вароши.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, не прекидај га!

АЛЕКСА: Јест, како је свега једна гостионица у вароши, то прво одем у њу, односно у Европу. Запитах газду: има ли ово два-три дана кога путника, а он вели: има три недеље како му никакав путник није прекорачио праг.

ЈЕРОТИЈЕ: Ја не знам ког би ђавола и тражили путници овде?

АЛЕКСА: Па онда... ух, ето, заборавих где сам стао!

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме! Ама, кажем ја вама, не прекидајте га. Стао си: како већ три недеље ниједан путник није прекорачио праг.

АЛЕКСА: Јесте! И таман ја да пођем, а газда се присети, вели: од јутрос...

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха...?

АЛЕКСА: Вели, од јутрос је стигао један.

ЈЕРОТИЈЕ: Од јутрос, дакле. Господо, упамтите од јутрос!

АЛЕКСА: Питам газду: како му је име? Газда вели: не зна. Кад је питао, он му није хтео да каже име.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, ту смо! Није хтео да каже име. Упамти то г. Вићо!

ВИЋА: То је врло сумњиво!

МИЛИСАВ: То је он!

ТАСА: Он је!

АЛЕКСА: Питам ја: је л' излазио где, је ли говорио с ким, шта је радио? Газда вели: завукао се у собу па нигде не излази.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха!

ВИЋА: Аха!

МИЛИСАВ: Аха!

ТАСА: Аха!

АЛЕКСА: Хтео сам да уђем код њега па рекох: боље да му не падне у очи! Отишао сам само до врата, прислонио уво и слушао; чујем — мрда.

ЈЕРОТИЈЕ: Мрда?

АЛЕКСА: Јест, мрда! Па рекох, 'ајде да ја брже-боље јавим вама.

ЈЕРОТИЈЕ: Господо, он је!

ВИЋА: А ко би други могао и бити?

МИЛИСАВ: Јутрос стигао, млад, неће да каже име, сакрио се у собу...

ЈЕРОТИЈЕ: И мрда!...

ТАСА: Ала га брзо ухватисмо!

ЈЕРОТИЈЕ: Море, то је оно што га још нисмо ухватили.

ВИЋА: И може нам још и умаћи.

ЈЕРОТИЈЕ: Па може, дабоме, кад овај запео па ми прича како га завија стомак и како га диза ноћу. 'Ајде, говорите, како ћемо? Морамо бити обазриви, јер такви се људи не предају лако; он ће да се брани и пуцаће.

ВИЋА: Хоће!

ЈЕРОТИЈЕ: Дедер, господине Милисаве, ти си био поднаредник у војсци; дедер ти направи план. 'Ајде покажи се!

МИЛИСАВ (важно Алекси): У којој је соби?

АЛЕКСА: Соба број четири.

МИЛИСАВ (размишља најпре, затим узме штап од Алексе и казујући план повлачи штапом по поду): Ја мислим овако: да господин Вића са Ристом пандуром прими на себе десно крило и да крене одавде, кроз Милићево сокаче, па кроз Милетину башту, да избије с оне стране Европе. (Сви прате пажљиво и иду за Милисавом гледајући у врх штапа.) Ја ћу са Јосом да примим лево крило и ударићу на Кнез-Јевтин бунар, крај Мила папуције, па ћу избити иза Општинског кантара, те с ове стране Европе. Ви ћете, господине капетане, бити центар...

ЈЕРОТИЈЕ (преплаши се): Ко центар?

МИЛИСАВ: Ви!

ЈЕРОТИЈЕ: Таман! Па у мене да гађа онај, је ли?

МИЛИСАВ : Ама, не, него ви ћете држати средину. Са вама ће поћи Таса.

ЈЕРОТИЈЕ: Таса? Ала ми изабрасте војску.

ВИЋА: Боље је, господине капетане, нека пође с вама. Не зато што би вам био од помоћи, него да не остане у канцеларији, јер ће побећи и сићи у чаршију те разгласити све.

ТАСА: Нећу, бога ми!

ЈЕРОТИЈЕ: Хоћеш! Знам те! Него ћеш ти са мном — центар!

МИЛИСАВ: Ви ћете да сиђете право чаршијом.

ЈЕРОТИЈЕ: И онако, правићу се као да сам пошао на пијацу. А ти (Таси) да не мрдаш од мене.

МИЛИСАВ: Кад тако опколимо Европу са свих страна...

ЈЕРОТИЈЕ: Бре, бре, бре, читаву Европу ће да опколимо! Па онда!

МИЛИСАВ: Онда морамо извршити напад.

ЈЕРОТИЈЕ (препаде се): Какав напад?

МИЛИСАВ: Кад стигнемо сви на своја места, ви ћете, господине капетане, да нам дате знак звиждањем.

ЈЕРОТИЈЕ: Е, то не могу!

МИЛИСАВ: Зашто?

ЈЕРОТИЈЕ: Не умам!

МИЛИСАВ: Шта не умете?

ЈЕРОТИЈЕ: Не умам да звиждим, није ми бог дао дара за то. Умам тако кад вабим пса, или кад звиждим ћурану, али кад дође тако нека опасност, а мени се нешто стегне овде, па напрћим уснице и само дувам, али не излази никакав глас.

МИЛИСАВ (Таси): Умеш ли ти да звизнеш?

ТАСА: Умам, господине Милисаве.

МИЛИСАВ: Е, ево, Таса ће да звижди.

ЈЕРОТИЈЕ: Јест, он нек буде звиждаљка, да бар и од њега буде неке фајде.

ВИЋА: Добар је овај Милисављев план, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Бре, господине Милисаве, где би ти био крај да си остао у Војсци па да освајаш тако Европе. Овај план ти паре вреди. Само, не рече шта ћемо са г. Жиком. (Потражи га и види на столици како спава.) Знаш шта, нек остане овде као резерва.

АЛЕКСА: А ја да пођем напред па да се нађем тамо.

ЈЕРОТИЈЕ: И да прислушаш мало, шта ће на све то да каже грађанство. Ако ко гунђа штогод, забележи му само име, јер грађанство треба да зна да држава не трпи гунђање у овако озбиљним тренуцима. (осталима.) Е, па 'ајде сад, господо, само храбро и паметно. Тасо, причекај ме на капији! (Сви се повлаче у канцеларију, сем Жике који остаје спавајући.)

XV

ЈЕРОТИЈЕ, АНЂА, МАРИЦА

ЈЕРОТИЈЕ (на левим вратима): Анђо, Марице!

АНЂА (једновременно са Марицом на вратима): Шта је?

ЈЕРОТИЈЕ: Дај ми качкету и пиштољ!

АНЂА: Шта ће ти пиштољ, човече?

ЈЕРОТИЈЕ: Дај ми кад ти кажем!

МАРИЦА: Ама, што нам не кажете...?

ЈЕРОТИЈЕ (раздере се): Дајте качкету и пиштољ, строго вам кажем. Разумете ли ви шта је то строгост?

АНЂА и МАРИЦА (повлаче се у собу).

ЈЕРОТИЈЕ (шета узбуђено говорећи сам са собом).

АНЂА (и за њом Марица долазе носећи једна качкет, а друга пиштољ): Ама, кажи, човече, шта ће ти пиштољ?

ЈЕРОТИЈЕ (меће качкет на главу, а пиштољ у задњи џеп капута): Пст! Ја сам данас центар.

АНЂА: Шта си ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Центар!

АНЂА (прекрсти се): Буди бог с нама и мајка божја! Па добро, а што ће ти пиштољ?

ЈЕРОТИЈЕ: Идем у лов!

МАРИЦА: У лов?

ЈЕРОТИЈЕ: Јесте!

АНЂА: Ама, шта је теби, шта говориш, бога ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Упамти идем у лов на – класу! (Оде.)

АНЂА и МАРИЦА (гледају дуго убезекнуто за њим; у том господин Жика страховито захрче, оне цикну и побегну у собу).

Завеса

ЧИН ДРУГИ

исарска соба у срезу. У дну врата која воде споља, слева (напред) врата која воде у практикантску собу, а здесна (у дубини) врата која воде у капетанов приватан стан. У углу, иза ових врата, лимена пећ, од које чунак иде најпре право ка публици, уза зид, па се над столом г. Жикиним превија у колено и полази лево, те пробија зид над вратима практикантске канцеларије. Десно од задњих врата, крај зида, стара дрвена клупа и на њој маса аката, која су с једне и друге стране подупрта по једном циглом. Над клупом слика кнеза Милана Обреновића, под њом нека прокламација и са стране неколике писане наредбе излепљене на зид. Дужином левог зида рафови и у њима фасцикуле. На свакој велико слово „Ф” и разни бројеви. Испред тих рафова сто и на њему грдна књижурина (регистар) и деловодни протокол. Регистар отворен и узвишен горњом страном на једну цепаницу са дрвљаника. По столу још и гомила аката. То је сто г. Милисава писара, а онај десно, сасвим напред, сто је Жике писара и на њему је још већа гомила аката, притиснута комадима од цигле.

Канцеларија уопште прљава. По поду хартије, љуске од јабука итд. На зидовима висе неке избледеле хартије, капуте, метлице, и разни предмети.

При отварању сцене г. Милисав стоји на своме столу, скидајући једну фасцикулу из најгорњих редова. Г. Жика седи за својим столом, без крагне, раскопчана прслука, и држи хладну крпу на глави.

I

МИЛИСАВ, ЖИКА, ЈОСА

ЖИКА (испија крчаг воде, па кад га је испио, додаје га Јоси, који стоји крај стола): На! Има ли који да чека?

ЈОСА: Има.

ЖИКА: Количина су?

ЈОСА: Има их тако пет-шест.

ЖИКА: Ух! Да бог сачува, навикао се овај свет да се обеси власти о врат, па то ти је! Пушћај!

ЈОСА (одлази).

II

МИЛИСАВ, ЖИКА

МИЛИСАВ (који је отворио фасцикулу, дреши је полако). Мора да је било овогодишње вино?

ЖИКА: Зашто овогодишње?

МИЛИСАВ: Па ето, већ другу си тестију воде испио од јутрос.

ЖИКА: Није, добро је вино било, него много, много, брате.

III

МИЛАДИН, ПРЕЂАШЊИ

МИЛАДИН (улази, понизно гужвајући шубару у руци).

ЖИКА (мрзовољно): Шта је?

МИЛАДИН: Дошао сам, господине!

ЖИКА: Видим да си дошао. 'Ајд' казуј, шта хоћеш?

МИЛАДИН: Па ти знаш, господине Жико!

ЖИКА: Не знам ја ништа.

МИЛАДИН: Па... дошао сам за правду, господине!

ЖИКА: Дошао за правду. Као да сам ја пекар па печем правду. Ти мислиш тако то, дођеш само на тезгу па: дај правду, а ја отворим фиоку па: извол'те, молим лепо!

МИЛАДИН: Па ја велим... закон.

ЖИКА: Остави ти закон на миру; закон је закон, а ти си ти. Је ли ти што род закон, можда кум, стриц или ујак?

МИЛАДИН: Па није, господине!

ЖИКА: Па што га потезеш као да ти је рођени ујак?! Закон није написан за тебе, него за мене да знам колико да ти одрежем. Је л' разумеш!

МИЛАДИН: Разумем! Ал' велим...

ЖИКА: Је л' имаш ти кантар у дућану?

МИЛАДИН: Имам, господин-Жико!

ЖИКА: Е, видиш, имам га и ја. Закон, то је мој кантар. Метнем на кантар твоју молбу, јали тужбу, па са друге стране метнем један параграф. Ако је мало, ја метнем још један; ако је мало и то, ја метнем једну олакшавну околност, па ако нагне језичак на другу страну, ја додам једну отежавну околност. Ако опет неће да превали на твоју страну, а ја, пријатељу си ми мој, ударим мало језичак малим прстом, а кантар хоп, па превали на твоју страну.

МИЛИСАВ (развио је за то време фасцикулу и тражи по њој нешто љутећи се што не може да нађе. Уређује опет фасцикулу, увезује је и пење се на сто па је ставља на своје место, а скида другу те њу развија на столу и тражи).

МИЛАДИН: Па то, знаш, ја и мислим.

ЖИКА: Шта мислиш?

МИЛАДИН: Да удариш малим прстом.

ЖИКА: А, то би ти хтео? Па знам те онда, тицо, и зашто си дошао. Хоћеш по други пут да наплатиш од неког дуг!

МИЛАДИН: Није, бога ми, него први пут.

ЖИКА: Море, како први пут! Да је први пут, не би теби требао мој мали прст.

МИЛАДИН: Бог ми је сведок, господин-Жико!

ЖИКА: Имаш ли ти неког сигурнијег сведока него што је бог?

МИЛАДИН: Немам. Ал' ја највише на тебе рачунам господин-Жико. Рекох, ако те као човека замолим...

ЖИКА: Е, мој брате, ти мислиш то тако, да ме замолиш. Је л' тако радиш ти у твој дућану? Дође неко па каже: „Дошао сам, газда-Миладине, да те замолим да ми даш оку кафе!” А ти му даш, је ли?

МИЛАДИН: Па оно је еспап.

ЖИКА: А наука није еспап, је ли? Ко ће да плати мени моје школовање? Десет година сам ја провео у школи. Да сам на робији толико година провео, ја бих научио какав занат. И то, нисам ја учио као што данашња младеж учи — годину дана, па хајд' у старији разред. Него се ја, господине мој, нисам мицао из разреда по годину, две, па и три, ако хоћеш, све док нисам испекао науку. А ти сад хоћеш тако?... 'Ајде, господин-Жико, макни малим прстом!...

МИЛАДИН: Ја велим, господин-Жико, да ти учиниш твоје, а... ја већ знам моје. Има, знаш, она твоја хартија код мене...

ЖИКА: Ух, мајку му, и јест велика ствар. Дужан сам ти сто динара, па окупио сваки дан: она хартија код мене...

МИЛАДИН: Никад ти, господине Жико, нисам споменуо досад.

ЖИКА: Немој никад више у животу ни да поменеш. (Звони.)

МИЛАДИН: Нећу, господин-Жико!

ЖИКА: Дедер говори, зашто си дошао?

МИЛАДИН: Па ево шта је: неки Јосиф из Трбушнице...

ЖИКА: Знам Јосифа. (Опет звони.)

МИЛАДИН: Па тај Јосиф тако чешће увраћао до мене у дућан, па...

ЖИКА: Она стока Јоса опет није пред вратима! Слушај пријатељу, изиђи напоље на бунар па ми укваси ову крпу, па после натенане да те саслушам.

МИЛАДИН: Хоћу, господин-Жико. (Узме крпу и пође.)

ЖИКА: Ал' извади свежу воду.

МИЛАДИН: Хоћу, господин-Жико!

IV

ЖИКА, МИЛИСАВ

МИЛИСАВ (који је расуо сву фасцикулу): Е, ово је страшно; ово је већ превршило сваку меру!

ЖИКА: Које?

МИЛИСАВ: Па, брате, ја не знам каква је ово земља, кад у самој полицији могу да покраду полицијског писара!

ЖИКА: Ама, кога покрали?

МИЛИСАВ: Ја држим, знаш, свој веш овде, у фасцикули, па ето нема ми нових новцатих чарапа.

ЖИКА: А што у фасцикули?

МИЛИСАВ: Овде ми је згодно, нико не зна. Па, ето, опет украли!

ЖИКА: Па дабоме, кад не држиш веш код куће, као сав остали свет.

МИЛИСАВ: Ама, код куће још горе, зато га и не држим тамо.

ЖИКА: Поткрада те газдарица?

МИЛИСАВ: Не поткрада, него, знаш, ја и Таса практикант седимо у истој соби.

ЖИКА: Па хоће ваљда да макне?

МИЛИСАВ: Неће, али навуче, па кад испрља, опет остави, а ја плаћам прање. А кад навуче нешто, не скида по месец дана. Ето и сад, дохватио ми нове новцате гаће.

ЖИКА: Што му не скинеш, па нек иде го!

МИЛИСАВ: Не могу, немам то срце! Видим нема, па ми га жао!

ЖИКА: Е, па тако ти је то! Кад имаш срце... не можеш да имаш гаће.

V

МИЛАДИН, ПРЕЂАШЊИ

МИЛАДИН (доноси уквашену крпу): Ево, господин-Жико! (Да му је, па наставља.) Па тај Јосиф из Трбушнице увраћа чешће код мене у дућан — као човек, дабоме...

ЖИКА: Бре, баш си ти нека стока, газда-Миладине. Па ти ово ниси исцедио. Донео си толико воде као да ћу да се купам. Изађи, молим те, напоље, па исцеди тамо у авлији... 'Ајде благо мени, па после да те саслушам натенане.

МИЛАДИН: Хоћу, господин-Жико. (Одлази.)

VI

ЖИКА, МИЛИСАВ

ЖИКА (задубио се у акта): Никако не могу да му ухватим ко је овде побацио. Ови практиканти још не умеју људски да саслушају. Из овога, брате, излази, да Љубица Пантић доставља Гају Јанковића да је насилно побацио.

МИЛИСАВ (попео се на сто те оставља фасцикулу на своје место): Да не буде Каја Јанковић?

ЖИКА (загледа): Бога ми, тако ће бити... јест, тако је, Каја Јанковић. Јесте! Али, брате, ово К и не личи на слово него на ђерам, или на весло, или на општински фењер... Ђаво ће га знати на што личи. А нека ситна слова кô драмлије.

МИЛИСАВ: И играју ваљда?

ЖИКА: Па играју, дабоме. Читава она газда-Митрова двокатница, па ми игра од јутрос, те неће слова.

МИЛИСАВ: Докле сте пили?

ЖИКА: До шест јутрос. И толико сам се пута заклео да не пијем врућу ракију на вино, па не можеш. Што ти је живот, мајку му, човек није кадар ни заклетву да одржи, а камоли што друго! (Из практиканстке собе излети лењир, затим упијач и чује се отуд граја.) Хеј, шта је тамо! Они се практиканти опет туку! Иди, тако ти бога, Милисаве, па им ти мало војнички подвикни!

VII

ТАСА, ПРЕЂАШЊИ

ТАСА (утрчи и скупља бачене ствари): Молим те, господине Жико, да ми опростиш!

ЖИКА: Ама, шта да ти опростим, како да ти опростим! Је л' ово државна канцеларија или није, и треба ли овде да влада ред или не треба? На вашариште, па се рвите, а не овде! Ко се то гађао државним стварима?

ТАСА: Ја, господине Жико!

ЖИКА: Бре, матори магарац, па...

ТАСА: Ја те молим, господин-Жико, да ми опростиш, али ово се више не може издржати. Пре три дана су ми мет'ли иглу у столицу, па сам рипнуо три аршина увис; прекјуче су ми намазали шешир мастилом изнутра, па сам се сав умрљао – ето, још се нисам испрао као човек. Јуче су ми опет мет'ли на столицу четири ђачка јексера за цртање, окренули вршкове на горе, а ја сео и опет се искрвавио. Не, бога ми, господин-Жико, ово се не трпи више! Ја могу слободно рећи да крваво зарађујем свој хлеб.

ЖИКА: Ништа то није! Сипај у лавор хладне овде, седни мало па ће да прође. Практикант си, брате, па мораш и да трпиш. Мислиш ти, ја, кад сам био практикант, да нисам патио? Још како! Седао сам ја и на плави плајваз, али ми је подметнуо секретар, па ми је било мило, иако ме сврбило десет и више дана.

ТАСА: Па не марим ја, кад се ти нашалиш са мном, господин-Жико! Ето, пре, кад си ми регистром разбио главу, ја сам се искидо од смеја. Ал не трпим оне, млађи су од мене.

ЖИКА: Шта ћеш, брате, нема канцеларије у којој то не бива. Како би друкчије прошло време? Дођеш ујутру у осам па до подне, па онда у три по подне па до шест, не избијаш из канцеларије. Па како друкчије да се убије време ако се старији са млађима и друг са другом не пошали? Али зато, брате, не мораш да се гађаш државним стварима.

ТАСА: А данас, господин-Жико, уквасили обланде па наређали по столицу, а ја сео па се сав улепио. Ево да видиш, ако не верујеш! (Нагне се према господин-Жики и дигне пешеве од капута те му се види задњица сва улепљена црвеним канцеларијским обландама.)

ЖИКА (плане, скочи са столице и гађа га актима која му се затекла на столу): Покажи ти то својој жени, магарче матори!

ТАСА: Извини, господин-Жико, молим те! (Скупља са пода акта којима га је Жика гађао и загледа их.) Гле, па ево их акта Перићеве интабулације. Откад их тражим, човеку прошао рок за жалбу због тога што се изгубила акта.

ЖИКА: А ти други пут, ако хоћеш да коме не прође рок за жалбе, немој да мећеш акта на мој сто. Не мећи ми на сто ништа што има рока, разумеш! Не волим рокове, упамти то! 'Ајде марш!

ТАСА (одлази са сакупљеним актима).

VIII

МИЛАДИН, ПРЕЂАШЊИ

ЖИКА (почне да ради, иа тресне акта): Нека иде дођавола и ова Каја! Шта ме се тичу туђа деца! И онако ми прште глава!

МИЛАДИН (уноси исцеђену крпу): Ево, господин-Жико!

ЖИКА: Бре, па ти као да си ишао да исцедиш крпу у Атлантски океан. Већ сам и заборавио за тебе. Дај овамо! (Узима крпу и обавија је себи око главе.)

МИЛАДИН (наставља казивање): Па тај Јосиф, из села Трбушнице, увраћа тако чешће код мене у дућан...

IX

КАПЕТАН ЈЕРОТИЈЕ, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕРОТИЈЕ (улази споља под капом): Је л' није ту господин Вића?

МИЛОСАВ: Није!

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме да није, кад увртио себи у главу да нађе саучеснике. Шта ће му саучесници да га пита човек? Тражи се лице и траже списи, а не... (Спази Миладина.) Је л' овај газда Миладин има нека важна посла код тебе, господин-Жико?

ЖИКА: Нема, може и да причека. (Миладину.) Изађи ти, газда-Миладине, па кад оде господин капетан, дођи да наставимо.

МИЛАДИН: Разумем, господин-Жико! (Оде.)

X

ПРЕЂАШЊИ, без МИЛАДИНА

ЈЕРОТИЈЕ (Милисаву): А јесу ли ту у фиоци списи што су нађени код онога?

МИЛИСАВ: Овде су.

ЈЕРОТИЈЕ: Добро их чувај, отвори четворе очи. А је л' ти ту поверљиви протокол?

МИЛИСАВ: Јесте, господине капетане.

ЈЕРОТИЈЕ: Дедер, извади га! (Милисав вади из фиоке један протокол.) Заведи! (Милисав умочи перо и очекује.) „Капетан овога среза, Господина министра унутрашњих дела извештава депешом да је у своме срезу пронашао и притворио лице које је поверљивом депешом од 7. ов. месеца тражено. Списи нађени при њему одузети су и заједно са дотичним лицем биће под строгим стражом спроведени у Београд. Свеза Пов. У. број 4742”. Јеси записао?

МИЛИСАВ: Јесам.

ЈЕРОТИЈЕ: Који ти је број?

МИЛИСАВ: Пов. 117.

ЖИКА: Ама зар ви још нисте телеграфисали господину министру?

ЈЕРОТИЈЕ: Па нисам, дабоме, кад онај господин Вића окупио: чекајте да видимо има ли и саучеснике, па онда да јавите. И ево, читава два сата прошло како је у 'апси, читава два сата како смо спасли државу, а ја о томе не извештавам министра. Идем овај час на телеграф, понео сам шифре па ћу тамо написати. Морам лично, јер овај наш нови телеграфиста, кад је трезан, куца као сингеровој машина, а кад проведе ноћ са господином Жиком, па видим шифровану депешу, а он пљуне као да си му, боже ме опрости, не знам шта погано показао. И онда, разуме се, место шест откуца девет, место четири седам и направи уопште такву збрку да је не можеш до смрти разрешити. Вратићу се ја. (Пође, па се код врата сети и врати се.) А јест, бога ми: реците господин-Вићи, чим дође, нека изведе онога из 'апсе и нека отпочне саслушање. Нек сврши, знаш, док ја дођем, оно: како се зовеш, одакле си, јеси ли осуђиван и тако те ствари. После ћу ја већ наставити...

МИЛИСАВ: Како, зар нећете ви то лично, господине капетане?

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, хоћу, само опет, нека он почне.

ЖИКА: А што, можемо вас и причекати.

ЈЕРОТИЈЕ: Можете ме и причекати, ал' боље је нека почне. Знаш те нихилисте, врло су вешти да сакрију бомбу. Претресеш га до голе коже – нема ништа; изведеш га на саслушање и учтиво га запиташ: како се зовеш, а он, у одговор на то питање, бомбу па буууу!... Оде и капетан и све среско особље у ваздух. А неко тек мора остати да настави истрагу и да извести господина министра о дога–ђају: Зато, знаш, почните ви, па ако видим да онај ништа не баца, ето мене!

ЖИКА: А ми... онако!... (Показује гестом преврта–ње по ваздуху.)

ЈЕРОТИЈЕ: Може бити неће бацити ништа, али боље је бити обазрив! А овај... не заборавите рећи господин–Вићи да позове и два грађанина као присутнике, јер ствар је кривична, па се не може без два присутна грађанина ислеђивати. Тако му реците и нека почне одмах, нека не чека мене, ја морам да пошаљем депешу. (Оде.)

ХІ

ЖИКА, МИЛИСАВ

ЖИКА: Бре, ала се препао капетан.

МИЛИСАВ: А тек да си га видео јутрос.

ЖИКА: Кад јутрос?

МИЛИСАВ: Па кад смо напали Европу.

ЖИКА: Е? А како је било, бога ти? И не причаш ми.

МИЛИСАВ: Како? Бадава му ја направим најлепши план, – што кажу, и сам би ми Бизмарк честитао – кад се не изведе све како је наређено. Ето, сам капетан, није ни дошао на лице места. Кобајаги заговорио се успут.

ЖИКА: А јесте ли сви одједанпут упали у собу?

МИЛИСАВ: Јок! Прво, капетан није ни стигао на лице места...

ХІІ

МИЛАДИН, ПРЕЂАШЊИ

МИЛАДИН увлачи се лагано у канцеларију).

ЖИКА: (и не обраћајући пажњу на Миладина): А Вића?

МИЛИСАВ: И ја и господин Вића стигли смо у исто време.

МИЛАДИН (који је пришао столу Жикином): Овај ... господин-Жико, отишао је гоподин капетан.

ЖИКА: Знам да је отишао, па шта?

МИЛАДИН: Па то, знаш, господин-Жико, како ти рекох, тај Јосиф из Трбушнице, увраћао је тако као човек у мој дућан, па...

ЖИКА: Е, јеси чуо, баш си ти некакав неучтив човек! Видиш да се два чиновника разговарају, а ти твога Јосифа из Трбушнице. Како то, оца му, не помислиш мало: ови чиновници падоше с ногу радећи, право је да се одморе и да као људи проговоре реч-две.

МИЛАДИН: Па, ја...

ЖИКА: Шта, па ти? Чекај, брате! Неће тај твој Јосиф да се истопи за дан-два, нити ће Трбушница да се расели. Чекај! Где си чекао досад, чекај још који дан.

МИЛАДИН: Па ја велим...

ЖИКА: Ама, нема шта ти да велиш, него изађи напоље док свршимо разговор, па ћу да те зовем после те натенане да те саслушам.

МИЛАДИН: Велим, знаш, већ три месеца због тога долазим.

ЖИКА: Па три месеца, него! А шта би ти хтео, да свршиш ваљда ствар за три дана. Дете једно од киле меса па га чекаш девет месеци, а ти би хтео да ти твога грмаља из Трбушнице дам за три дана. Ти мислиш правда – то је тако, узбере се као зрела крушка. Правда, то је стрпљење, упамти то, па немој да насрћеш на правду као јуне, него чекај, брате!

МИЛАДИН: Па ја чекам већ...

ЖИКА: Е, да чекаш још. Да умреш, бре, па да дођеш пред рајска врата па би ти онај тамо морао казати: „Чекај...” – ако је само тамо на небу уређена администрација и ако има неког реда... 'Ајд' изађи напоље док свршимо разговор, па ћу те ја звати.

МИЛАДИН: Добро! (Одлази.)

XIII

ЖИКА, МИЛИСАВ, ЈОСА

ЖИКА: Па онда? (Звони.)

МИЛИСАВ: Ја и господин Вића уђемо сами.

ЈОСА (јавља се на вратима).

ЖИКА: Не пуштај више никог!

ЈОСА (повлачи се).

МИЛИСАВ: Стегло нам се срце, знаш већ како је, и једнако шапћемо и договарамо се. Ја предлажем да понесемо један џак па да уједанпут упаднемо у собу и да му набијемо џак на главу. Господин Вића предлаже да напунимо шаке алевом паприком, да упаднемо у собу па да му саспемо алеву паприку у очи. Таман се ми тако договарамо, а дође собарица па каже: „Море, не бојте се, питом човек као јагње. Јутрос сам га, вели, помиловала за подваљак, па мек као рукавица, и мирише сав на парфим!” Ал', опет, ми као вртимо главом, јер може човек имати кожу меку као рукавица, и мирисати на парфим, па опет да има револвер у џепу. Онда нам каже собарица: „Ја ћу да кидишем на њега!” Има, знаш, храбрих собарица, па смеју тако да кидишу на човека. Куцне она на врата, а отуд одговара онај као голуб: „Слободно!” Нама заигра срце...

ЖИКА: И сиђе у панталоне!

МИЛИСАВ: Сиђе, боме! Није да кажеш да ме је страх, ал'... опет знаш, нисам рад да погинем. Ја сам, видиш, кадар да насрнем голим грудима на читав батаљон непријатеља – али кад има где да се заклоним, да не може да ме погоди. Није што је мене страх да ме он погоди, него само зато што нисам рад да погинем!

ЖИКА: Па ко је први ушао?

МИЛИСАВ: Собарица.

ЖИКА: А онај?

XIV

ВИЋА, ПРЕЂАШЊИ

МИЛИСАВ: Ах, ето господин-Виће, па нек ти он каже.

ВИЋА: Шта то?

МИЛИСАВ: Причам господин-Жики како се капетан јутрос препао.

ВИЋА: Кукавица! Ето, молим вас, људи, пала му у руке једна крупна ствар, могли би најмање петнаест њих да ухапсимо, а он не сме. А где је он, бога вам?

ЖИКА: Отишао да пошље депешу министру.

ВИЋА: Па што, брате, није чекао ја да му је концептирам? Ко зна шта ће он све написати?

МИЛИСАВ: Није, море, толико због депеше, отишао је да се уклони док ми извршимо саслушање над оним.

ВИЋА: Како, зар неће он присуствовати?

ЖИКА: Неће. Вели, може онај имати бомбу, па – бум! А он, што каже господин Милисав, не би рад био да погине. Него је казао да почнеш ти ислеђење и без њега.

ВИЋА: Вала и не треба ми, и волим сам да руководим целу ствар. Дај ми, бога ти, господине Милисаве оне списе нађене код оптуженог.

МИЛИСАВ (дајући му): А, каже капетан, треба и два грађанина, присутника...

ВИЋА: Јес', боме. Шта велите, кога да узмемо?

ЖИКА: Једног имам овде, а другога... јес', бога ми, имам и другога: јуче сам ухапсио Спасу механцију.

ВИЋА: Па зар из 'апсе?

ЖИКА: А што брате, ако је и у 'апси, он је опет грађанин. А није да кажем да је за неки злочин, него протурао лажне динаре. Није их он ковао, него само протурао; а то, брате, и ја, кад ми се нађе у џепу, гледам да протурим. Па и сам господин капетан кад наиђе на оловни грош, одвоји, вели: „Ово је добро за тас кад идем у цркву”.

ВИЋА: 'Ајд', дај ми те твоје грађане!

ЖИКА (звони).

ЈОСА (на вратима).

ЖИКА: Нек уђе газда Миладин и кажи апсанцији да ми доведе Спасу механцију.

ЈОСА (повуче се).

ВИЋА (Милисаву): Хоћеш ти, бога ти, господин-Милисаве, да водиш записник? Поверљиво је и, после, тај записник иде министру.

МИЛИСАВ: Ја ћу, разуме се!

XV

ПРЕЂАШЊИ, МИЛАДИН, затим СПАСА

МИЛАДИН (улази, прилази господин-Жики и (почиње своје казивање): Па тај Јосиф из Трбушнице, увраћа тако чешће као човек у мој дућан...

ЖИКА (шчепа дивит): Чујеш, ако ми још једанпут поменеш тога Јосифа из Трбушнице, ја ћу те дивитом у главу!

МИЛАДИН: Па ја као мислим...

ЖИКА: Ама, шта имаш да мислиш? Позвао сам те овде да будеш грађанин, а кад си грађанин, онда нема шта да мислиш!

ВИЋА: Бога ти, господин-Жико, да ми уступиш твоје место.

ЖИКА: Хоћу! (Диже се.) Ево, седи!

СПАСА (улази).

ЖИКА: А, ето га, то је тај грађанин из 'апсе.

СПАСА: Низашта, бога ми, господин-Жико, низашта.

ЖИКА: Знам, де, верујем ја теби; а оно што си протурао лажне динаре, то је онако, више шале ради.

СПАСА: У брзини, господин-Жико, знаш како је, у брзини!

ЖИКА: Па јес', што кажеш, у брзини. У брзини га примиш, у брзини га и даш!

СПАСА: Јес'!

ЖИКА: Знам, де! Него, не ваља му само што смо ти у фиоци нашли сто и неколико лажних динара.

СПАСА: Па набрало се. Од дана на дан па се набрало. Дође муштерија, тражи оку вина...

ЖИКА: А ти њему оку рђавог вина, а он теби рђав динар.

СПАСА: Јес', господин-Жико, тако је како ти кажеш.

ЖИКА: Ништа, ништа, за овај пут ће да те прође. Треба ми, знаш, овде један грађанин који није осуђиван, а како је у овој вароши тешко наћи грађанина који није осуђиван, то још ако и тебе осудим... 'Ајде, нека ти прође засад, само да промениш вино; ооно вино ти не ваља.

СПАСА: Променићу, господин-Жико. Изволт'те прекосутра, друго вино ћу отворити.

ЖИКА: Е сад, хајде тамо код господин-Виће.

ВИЋА (који је дотле разгледао акта): Је л' ви знате зашто сте овде?

МИЛАДИН, СПАСА (у један глас): Не знамо, господин-Вићо!

ВИЋА: Имам да саслушам једног врло великог политичког кривца, па по закону треба да су присутна два грађанина. (Звони. Јоси, који се појави.) Донеси из практикантске собе две столице. (Јоса оде у практикантску собу.)

СПАСА: Ако, да постојимо, господин-Вићо!

ВИЋА: Не бива, није то за мало. Има ту сат и више посла. (Јоса је донео и наместио столице.)

МИЛАДИН (седајући рикне и рипне, прихватајући се рукама за задњицу).

ЖИКА: Шта је, море?

МИЛАДИН: Набодо'се, господине, ух, грдно се набодо'!

ЖИКА: Ако, де, ако! Па дабоме, кад она стока Јоса узме Тасину столицу. (Загледа столицу и узима нешто.) Гле, молим те, мет'ли му иглу.

МИЛАДИН: Ух, засврбе ме, до срца ме засврбе!

ЖИКА: Ех, па и ти! Није ти ваљда с те стране око. Шала, брате. Знаш како је, чиновници се шале између себе, а ти опет... Седи, седи сад слободно!

МИЛАДИН (седа с неповерењем).

ВИЋА: Јеси л' превио табак, господине Милисаве? Напиши му тамо „рађено” и упиши имена присутника. (Звони. Јоси, који се јавља на вратима.) Доведи ми онога господина из 'апсе.

ЈОСА: Кога?

ВИЋА: Онога, де, јутрошњега. Као да су ти пуне 'апсане господе, па не знаш кога?

ЈОСА: А, јес'! (Оде.)

ВИЋА (Милисаву): Јеси ли написао заглавље?

МИЛИСАВ: Јесам!

ВИЋА: Уписао си и ове?

МИЛИСАВ: Јесам!

ВИЋА (грађанима): Слушајте ви, бре! Да не причате по чаршији што овде чујете и видите, јер је ово државна тајна. Једну реч ако ланете, испребијаћу вас као мачке, у име државе.

МИЛАДИН, СПАСА (једногласно): Јок! Како! Молим те!

ВИЋА: Упамтите само шта вам кажем!

XVI

БОКА, ПРЕЂАШЊИ

ВИЋА (при уласку Ђокином општи покрет. Вића се искашљује и почиње строго): Приђи ближе!

БОКА (млад, уливан, удешен. Прилази преплашено): Молим лепо!

ВИЋА: Како ти је име и презиме?

БОКА: Ђорђе Ристић.

ВИЋА: Одакле си родом?

БОКА: Из Панчева.

ВИЋА: Пишеш ли, господине Милисаве?

МИЛИСАВ: Пишем, пишем!

ВИЋА: Какво ти је занимање?

БОКА: Апотекарски помоћник.

ВИЋА (бајаги у томе назире нешто): Аха, дакле, апотекарски помоћник? Запиши му тако, господине Милисаве, како се оно каже, па ћемо видети већ. (Ђоки.) А колико ти је година?

БОКА: Двадесет и шест.

ВИЋА: Пиши! Јеси ли био који пут осуђиван?...

БОКА: Нисам.

ВИЋА: Чекај, не прекидај! Јеси ли био који пут осуђиван и зашто?

БОКА: Нисам.

ВИЋА (Милисаву): Запиши, господине Милисаве! (Ђоки). А знаш ли зашто си ухапшен?

БОКА: Не знам!

ВИЋА: А можеш ли ти мени казати, зашто си уопште и којим послом дошао у ову варош?

БОКА: Не могу... то је тајна!

ВИЋА (значајно): Тајна? Аха, ту смо! Тако те хоћу! Пиши, господине Милисаве: „Упитан зашто је дошао у овосреску варош, изјављује да је дошао по извесним тајним пословима, о којима власти не смеју знати”.

БОКА: Нисам тако казао!

ВИЋА: Него како си казао! (Грађанима.) Је ли тако казао?

СПАСА, МИЛАДИН (једногласно): Тако је, господин-Вићо!

БОКА: Молим вас, ја сам казао да је то моја тајна.

ВИЋА: Па твоја, дабоме да је твоја! Али сад, кад смо те уловили, сад је наша. Пиши ти само, господине Милисаве, како сам ти казао.

XVII

КАПЕТАН, ПРЕЂАШЊИ

КАПЕТАН (улази обазриво, тргне се кад се сретне са Ђокиним погледом, па кад види да нема никакве опасности, упадне и устреми се право на Боку. Застане спазивши га и посматра га): Је л' то тај? А? То си ти, је ли, голубе мој? Дакле, ти си? А изабрао си овуда, кроз мој срез, а? Е, мој синко, мали си ти да мени промакнеш! Другачији па са мношћом нису излазили на крај, те ти ћеш! Јеси ли почео, господин-Вићо?

ВИЋА: Јесам!

КАПЕТАН: Је л' казао име, презиме, године?

ВИЋА: Јесте!

КАПЕТАН (спазивши Миладина и Спасу): А шта ће ови овде?

МИЛАДИН и СПАСА (једновременно): Грађани, господине!

КАПЕТАН: Море, знам ја да су они грађани него шта ће овце?

ВИЋА: Па мора, присутници.

ЖИКА: Сами сте ви наредили.

КАПЕТАН (сети се): А јест, боме! А јеси л' ти, господине Вићо, казао овим грађанима да држе језик за зубе?

ВИЋА: Рекао сам им!

КАПЕТАН (грађанима): Обесићу вас за језик, разумете ли, ако чујем да ову државну тајну крчмите у чаршији! (Опет гледа Ђоку.) Дакле, ти си то, голубе мој, а! (Вићи.) Признаје ли?

ВИЋА: Признаје!

ЂОКА: Не признајем ја ништа!

КАПЕТАН: Ђут'! Реч да ниси казао! Гле ти њега! Признајеш, него шта! А ако не признајеш, ти ћеш признати, јер ја сам већ телеграфирао министру да си признао. Не можеш ти ваљда сад мењати наводе власти. (Вади из џепа депешу и даје је Вићи.) Прочитај му, господине Вићо, како сам телеграфирао господину министру, да би се

могао у својим исказима држати тога! (Ђоки.) А ти слушај, па тако од речи до речи да ми кажеш на саслушању!

ВИЋА (чита): „Господину Министру унутрашњих дела, Београд. Уложивши нечувен труд и пожртвовање, успео сам ухватити лице о коме говори ваш телеграм Пов. Број 4742. Приликом хватања изложио сам лично живот опасности, јер је зликовац насрнуо на мене и, тек после очајне борбе, успео сам савладати га...” (Буни се.) Ама, господине капетане...

КАПЕТАН: Па шта је, брате, ко је био центар? 'Ајд, ко је био центар?

ВИЋА: Знам, ал' нисте ни били на лицу места.

КАПЕТАН: То нема никакве везе са кривицом, био ја на лицу места или не био. Главно је, власт је била на лицу места.

БОКА: Ал' ја се нисам бранио.

КАПЕТАН: А ти што ниси, брајко! Ко ти је крив, што се ниси бранио! Читај, читај само даље!...

ВИЋА (чита): „Ив признања окривљенога излази да је он нихилиста, у вези са највећим иноземским револуционарима...”

ЂОКА: Ја нисам зликовац, ја нисам ни за шта крив, ја протестујем!...

КАПЕТАН: Ђут', кад ти кажем! Гле ти њега, он мисли звао га неко овде да говори!

ВИЋА (чита): „...и да му је намера била како династију тако и целу државу бацити у ваздух. Из списка нађених при њему виде се јасно те његове намере... Молим за даља упутства”.

КАПЕТАН (Ђоки): Ето, јеси чуо? Па сад не можеш ти друкчије говорити но што сам ја већ јавио министру! (Милисаву.) Јеси л' ти записао, господин-Милисаве, да је признао све?

ВИЋА: Нисам га још све питао.

КАПЕТАН: Јеси л' га питао шта је по занимању?

ВИЋА: Апотекарски помоћник.

КАПЕТАН (разочаран): Шта? Апотекарски помоћник?

ВИЋА: Па тако он каже.

КАПЕТАН: Па дабоме да он тако каже. Он може рећи и да је певац у цркви Светога Марка – ал' смо зато ми ту да ценимо његов исказ... Апотекарски помоћник. Откуд апотекарски помоћник може бити револуционар?! Пиши ти њему, господине Милисаве, машински шлосер, или бивши руски официр, или, ако хоћеш, бивши шпански морнар. (Ђоки.) То си ти, брајко, погрешно; него признај људски и поштено да си бар машински шлосер, ако нећеш да признаш да си бивши руски официр или шпански морнар?

БОКА: Ја сам апотекарски помоћник.

ЖИКА: Па што, господине капетане, може и то.

КАПЕТАН: Па оно, јест што кажеш, господин-Жико, ти апотекари мешају отрове, шпиритусе, бенгалске ватре и друге опасне ствари. Ал', брате, не личи ми некако: апотекарски помоћник па револуционар. Баш ми некако не личи! (Ђоки.) Па добро, 'ајде нека си апотекарски помоћник ал' ти признајеш да си носио антидинастичке списе?

БОКА: Не признајем!

КАПЕТАН: Како не признајеш? А шта је ово? (Вићи.) Где су хартије нађене код њега?

ВИЋА (даје му): Ево!

КАПЕТАН: А шта је ово, а?

БОКА: То су моје хартије, узели су ми их из џепа.

КАПЕТАН: Твоје хартије, дабоме да су твоје хартије! Ал' то је оно! Ово те коље, мој брајко, па боље ти је признај све поштено.

БОКА: Ја не знам шта да признам.

КАПЕТАН: Ако не знаш, ја ћу те већ научити шта ћеш да признаш. (Вићи.) Јеси л' прегледао ове хартије, господине Вићо?

ВИЋА: Нисам, господине капетане.

КАПЕТАН: Е, 'ајде то прво да свршимо. (Дрешу пакетић, који је везан канапом.)

ЂОКА: Ја то не дозвољавам, то су моје сасвим приватне ствари.

КАПЕТАН: Гле, гле, приватне ствари. А што хоћеш да бациш државу у ваздух, је л' и то твоја приватна ствар? Све ово мора да се прочита.

БОКА: Али, молим вас...

КАПЕТАН (не слушајући га): Пиши ти, господине Милисаве... (Диктира.) „Затим се прешло на читање списка и хартија нађених код оптуженог у...” (Вићи.) Где је држао ово?

ВИЋА: У унутрашњем џепу од капута.

КАПЕТАН (наставља диктирање): „...нађених код оптуженога у нарочитом унутрашњем џепу од капута”. Јеси л' записао? Дедер, господине Вићо, по реду. (Даје му хартије.)

БОКА: Али ја вас лепо молим, господине капетане!

КАПЕТАН: Немаш ти мене, брајко, шта да молиш; ни ти мене, ни ја тебе. Зар теби није јасно то да си ти у рукама власти, а кад је неко у рукама власти, он има да ћути. Разумеш? Читај, господине Вићо!

ВИЋА (отворио је први листић хартије): Ово је неки рачун, шта ли?

КАПЕТАН: Читај, ти само!

БОКА: Али, забога!

КАПЕТАН (Боки): Пст! (Вићи.) Читај!

ВИЋА (чита): „Веш дат баба-Сари на прање”.

БОКА: Ето, видите!

КАПЕТАН (Вићи): Ама, читај кад ти кажем! Ко зна шта се ту крије, јер ти револуционари имају тако неке шифре, па једно пише а оно му друго значи. Господин Жико, молим те обрати и ти пажњу.

ВИЋА (чита): „Дванаест марама за нос”...

КАПЕТАН: Хм! Хм! Дванаест марама за нос”. Кобајаги! (Воки.) 'Ајде, реци ти нама поштено, шта си тиме хтео рећи?

БОКА: То што пише.

КАПЕТАН: Читај, господин-Вићо, дале!

ВИЋА: „Шест кошуља, три пешкира, четири пара гаћа”.

КАПЕТАН: Хм! Хм! „Шест кошуља, Три пешкира, четири пара гаћа”. Зар му то не дође, господин-Жико, као неки распоред војних јединица? А?

ВИЋА: „Две јегерке”.

КАПЕТАН: Две јегерке, а? И то ми као нешто сумњиво дође. Две јегерке. (Ђоки.) Дедер ти, младићу, реци искрено, шта си мислио под тим „две јегерке“?

БОКА: То што пише!

КАПЕТАН: Слушај, младићу, да ти дам један сасвим родитељски савет. Теби, видиш, за ову твоју кривицу не гине куршум у чело, па признавао ти или не признавао. Е, па онда, што не би лепо све признао, јер кад би признао, ти би имао једну олакшавну околност за себе. Не кажем да би та олакшавна околност помогла да те не вежу за колац, ал', опет, одужујеш се некако својој савести. И кад те вежу за колац, ти можеш мирне душе сам себи рећи: „Гинем, ал' имам једну олакшавајућу околност!“ Веруј ми и послушај ме, ја ти ово говорим као родитељ, ради твоје будућности, јер ти си још млад човек, па треба да мислиш на своју будућност.

БОКА: Ама, шта ви говорите, господине? Какав колац, какав куршум, нисам ја ништа крив!

КАПЕТАН: Добро, синко, ја сам покушао лепим да те приволим, но кад не пристајеш, кајаћеш се, ал' ће доцкан бити. (Вићи.) Читај дааље!

ВИЋА: Нема више на овој хартији. Сад има овај нотес.

КАПЕТАН: Има ли што у њему?

ВИЋА (загледа у нотес): Прва страна празна, само један датум написан. На другој страни нека песма.

КАПЕТАН: Аха, песма! Оружје, крв, револуција, слобода... То, то, читај, бога ти, Вићо!

ЂОКА: Ја бих вас молио!

КАПЕТАН: Је л' хоћеш да признаш?

ЂОКА: Ама, немам шта да признам.

КАПЕТАН: Читај!

ВИЋА (чита):

„Сваки, душо моја,

Сноси љубав разно,

Ал' мен' је без тебе

Увек срце празно!”

КАПЕТАН: Цврц! Па то, бре, нешто као из лире! (Ђоки.) Имаш ли ти, брате, што опасније? Ово није ништа! (Вићи.) Има ли још?

ВИЋА: Има! (Чита.)

„Ја те волим, душо,

Жаром срца свога,

Ти си мени звезда

Срца млађаного!”

КАПЕТАН: Свирајте ми, тамбураши, један, два! Је л' тако, господин-Жико?

ЖИКА: Па личи помало.

КАПЕТАН (Ђоки): Срам те било, и ти си ми револуционар! Дванаест марама за нос, пешкири, гаће. Камо ти пушке, бомбе, а не „четири пара гаћа"! Па онда, место да си написао људски какву прокламацију да је полицији чисто мило да ти метне букагије на ноге, а ти: „Душо моја, жића млађаного”, један, два!... Има ли још што, господине Вићо?

ВИЋА: Има на овој страни неки запис.

КАПЕТАН: Читај!

ВИЋА (чита): „Противу затвора”.

КАПЕТАН: Аха, аха, ту може још да буде нешто. Наслов је сасвим политички: „Противу затвора”. Јер ти нови људи су за то да се укине војска, да се укине чиновништво, да се укину затвори. Што се тиче војске, не разумем се у војничким стварима, али што се тиче чиновништва, како може да се укине, питам ја вас? Ти си за то да се укине, ал' ја, брате, нисам, јер имам тридесет и две године указне службе. Почекај још осам година, да напуним године за пуну пензију, па укидај после. А хоћеш да се укину и затвори? Па добро, питам ја тебе: (Ђоки) где бих ја тебе одјутрос ухапсио да су укинути затвори? 'Ајд', реци ми, где бих те држао у 'апси? (Вићи.) Дедер да га чујемо, шта каже противу затвора?

ВИЋА (чита): „У једну чашу вруће воде метни кашику горке соли, раствори то, испиј и шетај мало затим”.

КАПЕТАН (разочаран): Па ово је оно... због стомака...

ВИЋА (чита): „Најподесније је средство рицинус, који се може узети у пиву, млеку или..”

КАПЕТАН: Јест, то је за оно. То ти, господин-Жико, да препишеш. Ти патиш од тих ствари. (Вићи.) Па је л' то све?

ВИЋА (разгледао је нотес): Нема овде у нотесу ништа више.

КАПЕТАН: Ама, баш ништа? Јеси л' добро прегледао?

ВИЋА: Нема.

КАПЕТАН: Има ли још какве хартије?

ВИЋА: Има једно писмо.

ЂОКА (скочи бесно): То не дозвољавам! (Хоће да шчепа писмо.)

КАПЕТАН: Де! (Побегне иза Милисављевог стола. И сви остали поскоче преплашено.)

ЂОКА: Пре ћу погинути но што ћу дозволити!

КАПЕТАН: Аха! Аха! Ту смо! Нагазили смо на жуљ! (Дочепа звонце и звони.) Ту смо, дакле, голубе, пипнули смо тамо где боли! (Појави се Јоса на вратима.) Има ли још кога ту?

ЈОСА: Алекса!

КАПЕТАН: Зови га, дођите обојица!

ЈОСА (мане главом те улази Алекса).

КАПЕТАН: Држите овога!

ЂОКА: Али, господине капетане!

КАПЕТАН: Држите га, кад вам кажем! (Тек кад га ухвате, капетан се ослободи и приђе му.) Држите га чврсто, тај прети! Запиши, господине Милисаве, да је хтео насрнути на мене! Видиш ли, господине Вићо, да сам тачно известио господина министра да сам с опасношћу живота вршио истрагу! Али не марим, не марим, господо, ни свој живот да дам кад треба послужити држави! Дедер, читај, бога ти, господине Вићо, јер изгледа да сад тек наилази оно што је главно. (Ђоки.) Је л' тако? То писмо те боли, је ли? Е, онда читај, господине Вићо, знаш како ми је уживање туђа писма да читам. Само, молим те, слово по слово, сваку реч да чујемо.

ВИЋА (чита): „Душо моја”.

КАПЕТАН (разочаран): Опет „душо моја!” (Ђоки.) Ама, ти си бре нека шушумига!

ЂОКА: Молим вас, ја не дозвољавам да ме вређате!

КАПЕТАН: Е, бога ти! Пази, молим те, шта ми наказива! Да не вређам, је ли? А ти што вређаш државу, то ништа, је ли? Читај, бога ти, господине Вићо!

ЂОКА: Ја вас преклињем, господине капетане, да не дозволите читање тога писма. Ако већ мора бити, прочитајте га ви сами!

КАПЕТАН: А, не! Овако, јавно! Немам ја с тобом ништа па да насамо читам твоја писма. Овако јавно, сви да чују. Не слушај га, господине Вићо, него читај! Слушајте!

ВИЋА (чита): „Да би ти било све јасно, морам ти изнети целу ситуацију овамо код нас...”

КАПЕТАН (задовољан): Тако, брате, једва једанпут нешто револуционарно. Ситуација, дакле, а? Дедер да чујемо ту ситуацију? Слушајте сви пажљиво, да ниједну реч не испустимо!

ВИЋА (чита): „Мој отац, иако је срески капетан, старовремски је човек или, ако хоћеш искрено да ти кажем, глуп је и ограничен. Он је пре био поштар, па је тамо нешто забрљао те су га најурили из службе, па је доцније прешао у полицију”...

КАПЕТАН (најпре је са радозналошћу, затим са запрепашћењем слушао почетак писма, прелазећи испитујућим погледом све редом. Најзад му се на лицу изражава јасно сазнање и он очајно дрекне): Чекај! (Збуну се, не зна шта ће.) Овај, како да кажем... Чекај, молим те! Ко пише то писмо?

ВИЋА (загледао је крај писма. Злобно): Пише га ваша ћерка, господине капетане!

КАПЕТАН: Шта кажеш? То не може бити! Откуд моја ћерка може бити тако писмена?

ВИЋА: Ето, видите потпис, ако не верујете. (Даје му писмо.)

КАПЕТАН (загледа потпис): „Марица”!... (Поражен, сломљен, хукће и шета узбуђено. Најзад застане пред Вићом и више поверљиво.) А овај... Шта би ти рекао, господин-Вићо, на кога се као односи ово што она пише?

ВИЋА: Па на вас, изгледа.

КАПЕТАН: И ја бих тако рекао. Одмах сам познао себе. (Грађанима.) Не слушајте ви бре свашта! Нисте ви позвани овде да све чујете! (Метне писмо у џеп.) Ово се писмо, господине Вићо, неће читати!

ВИЋА: Мора, господине капетане.

КАПЕТАН: Ово се писмо неће читати! Где пише да се морају читати писма која пише моја ћерка?

ВИЋА: То је докуменат нађен у џепу код окривљенога, а ово је истрага. А пошто ја водим истрагу, то хоћу да се држим законских прописа.

КАПЕТАН: Ти да се држиш законских прописа?! Е, благо закону ако се и ти прихватиш за њега!

ВИЋА (злобно): Из овога се писма види да госпођица воле неког и зато се према честитим домаћим синовима онако понаша. Па кад је тако, онда бар нека пукне брука!

КАПЕТАН: Је л' то тебе боли?

ВИЋА: То је моја ствар шта мене боли, ја само тражим да се чита писмо ради потпуности истраге!

КАПЕТАН: Јок! Овде се неће читати. Читаћемо га после ја и ти, кад останемо сами.

ВИЋА (шчепа капу): Онда, господине капетане, ја одох! (Пође.)

КАПЕТАН: Куда, море?

ВИЋА: Напуштам дужност и идем на телеграф да поднесем господину министру телеграфску оставку и да кажем зашто је подносим.

КАПЕТАН: Па не мораш, брате, министру да кажеш, можеш и мени.

ВИНА: Довде ми је већ дошло. Ја се мучим и хватам разбојника, а ви телеграфируете „с опасношћу живота ухватио сам та”. Ја гутам то и трпим, јер имам друга обећања, а оно – ево, госпођица пише љубавна писма. Па сад не дате још ни да се чита, иако то мора да буде.

КАПЕТАН: Чекај, де! Чекај мало! (Грађанима.) Ама, јесам ли ја вама казао да не слушате! Пази, немојте ви да ми платите за све! (Жики.) Је л' мора, господин-Жико, да се чита писмо?

ЖИКА: Па оно, мора!

ЂОКА: Боље, немојте читати даље.

КАПЕТАН: Ти да ћутиш, јеси ли чуо! (Милисаву.) Је л' и ти, господине Милисаве, велиш да се мора читати?

МИЛИСАВ: Па јес'!

КАПЕТАН: Добро! Седи, господине Вићо, па настави посао. А писмо читај ти, господин-Жико! (Даје му.) Баш да га не ужива господин Вића. (Грађанима.) А ви немојте слушати, јер ће да вас изеде ђаво!

ЖИКА: Је л' испочетка?

КАПЕТАН: Ама како испочетка? Што смо чули, чули смо! Читај оданде где смо стали...

ЖИКА: „А доцније прешао у полицију”.

КАПЕТАН: Одатле, јес'!

ЖИКА (чита): „Па он и мајка навалили да пођем за једног среског писара, једног преисподњег клипана, који личи на петла, а иначе је нитков и лопов првокласни, те цео свет пишти од њега...”

ВИЋА (плане и скочи): Молим, ја не дозвољавам да се чита то писмо.

КАПЕТАН: Ехе!

ВИЋА: Ја нећу то да трпим, ја не дозвољавам!

КАПЕТАН: Е, видиш ли, синко голи, на шта изађе ствар? Закупио ту: докуменат, закон, истрага, а оно ено шта испаде! Ама, чим теби паде на памет закон, господине Вићо, знао сам ја да ће ту нешто наопако изаћи.

ВИЋА: То је срамота, да једна госпођица, ћерка нашег старешине...

КАПЕТАН (наставља): Изгрди тог истог старешину.

ВИЋА: То је друго.

КАПЕТАН: Зашто друго?

ВИЋА: Оно је више ваша, фамилијарна ствар. Али је ово увреда у званичној дужности. Ја ћу поднети тужбу за нанету ми увреду.

КАПЕТАН: Сасвим. Поднеси је мени!

ВИЋА: Знам ја коме ћу поднети! (Из капетанове приватне собе чује се тресак, као кад се разбијају судови. Врата се нагло отварају и отуд лете у канцеларију: тањири, шерпење и саксије са цвећем. Сви запрепашћени скачу са својих места. Отварају се врата од практикантске собе, те сви практиканти нагрну на врата.)

КАПЕТАН (скочи престрављен): Шта је то, море?

XVIII

АНЂА, затим МАРИЦА и ПРЕЂАШЊИ

АНЂА (појави се усплахирена на вратима): Човече! Ако си муж, ако си отац и ако си власт, а ти помажи!

КАПЕТАН: Ама, какав је то лом?

АНЂА: Поразбија ти ћерка све по кући!

КАПЕТАН: Гле, разбојника? Зар мало што нам свима овде окачи репове, него сад још и кућу разбија! Где је она?

МАРИЦА (долази и прилази право оцу): Ево ме! (Спази Ђоку, па му полети.) Ђоко, слатки Ђоко!

КАПЕТАН (изненађен): Шта-а-а-а-? Ђока?!!!

АНЂА (такође изненађена): То... Ђока?!!

МАРИЦА: Јесте, јесте, то је Ђока.

КАПЕТАН (мирише Ђоку): Бог и душа, он је! Мирише на проминцле.

АНЂА (још никако не може да дође к себи): Ама, онај Ђока?

КАПЕТАН: Па онај, де, што се бунеш!

МАРИЦА: Јесте, онај Ђока. Ја сам ти казала, мајка, да ће он доћи и, ево, дошао је. Ишла сам и у кафану, тражила сам га.

КАПЕТАН: Ко ишао?

МАРИЦА: Ја!

КАПЕТАН: Па шта имаш ти да идеш, кад ниси одређена да га хваташ?

МАРИЦА: Тако, ишла сам и чула да је ухапшен.

КАПЕТАН: Е, добро, чула си и сад си га видела, а сад 'ајд' тамо у собу, да ми наставимо свој посао.

МАРИЦА: Не, ја нећу да се одвојим од њега. Ја ћу га овде, пред целим светом, загрлити, па не можете да ме одвојите. (Загрли чврсто Ђоку.)

ВИЋА (дрекне): Молим, ја протестујем! Ово је канцеларија, ово је званични извиђај, ово је државно надлештво; и ја протестујем да се у државноме надлештву приватна лица грле и љубе.

КАПЕТАН: Ама, чекај, де, па ти! Шта си заурлао?

ВИЋА: Молим да се запише у протокол истраге да се овде, у канцеларији, приватна лица љубе и грле пред очима власти.

КАПЕТАН: Ама, пусти мене прво да пречистим рачуне!

ВИЋА (бесан): Ја протестујем у име државног морала и ја, у име државе, изјављујем да ово не могу да гледам својим очима. Ја нисам дужан у званичној дужности да гледам љубљење и грљење у државном надлештву и изјављујем да сматрам то као увреду у званичној дужности. Извол'те ви сами наставити истрагу! (Шчепа капу и нагло оде.)

XIX

ПРЕЂАШЊИ, без ВИЋЕ

КАПЕТАН: Па јест, тако је, има право човек. То је увреда у званичној дужности. (Спази практиканте.) А шта сте се ви, бре, ту искупили, као да је ово менаџерија? (Шчепа дивите, лењире и све што му дође до руку и гађа их, те се они повлаче и затварају врата.) Па и ви, разбојници! Направили се јунаци на једног апотекарског помоћника, а да је хајдук, ви би леђа уз зид. Напоље! (Бије пандуре ногом у задњицу и избацује их тако. Овом приликом и један од грађана, Спаса, нађе се ту некако, те и он излете ударен ногом. Други грађанин, Миладин, чим је капетан побеснео и почео зипарати, сакрио се напред, иза рафа за фасцикуле и ту се шћућурио и не дишући, те остаје на сцени све до краја.)

АНЂА (покушавајући да му каже нешто): Јеротије!

КАПЕТАН: Ћут'!

МАРИЦА: Оче!

КАПЕТАН: Ћут'!

ЂОКА: Господине капетане!...

КАПЕТАН: Ћути, Ђоко, јер сад ћу те ноктима задавити! Све си ми ти ово онако апотекарски замесио и посолио!

ЂОКА: Хтео сам само...

КАПЕТАН: Ђут'! (Анђи). Склони ми испред очију и једно и друго, склони ми их, молим те, јер ми се смркло.

АНЂА (ухвати Ђоку и Марицу и одведе их у своју собу).

XX

КАПЕТАН, ЖИКА, МИЛИСАВ

КАПЕТАН (Жики и Милисаву): Видесте ли, људи, шта би ово? И господин министар сад чита моју депешу: „насрнуо на мој живот”, а он овде, усред канцеларије, насрнуо на моју ћерку

ЖИКА: Овај...

КАПЕТАН: Знам шта хоћеш да кажеш: насрнула она на њега. Ал' то је свеједно. Пући ће брука по чаршији; онај Вића ће разгласити на све стране.

ЖИКА: Јест, наљутио се много!

КАПЕТАН: А шта мислиш, куда је отишао он?

ЖИКА: Па... ваљда на телеграф.

КАПЕТАН: На телеграф? Шта ће тамо?

ЖИКА: Па ваљда да телеграфира министру.

КАПЕТАН: Министру? Каквом министру, побогу брате? Шта има он да телеграфира министру? Господине Милисаве, потрчи, бога ти, за њим и реци му нека се не шали да ми мути воду. Доста ми је замутио овај Ђока, па сад још и он! (Милисав се диже и узима капу.) А чуј, господине Милисаве. Ако те почем неће да послуша, а ти кажи телеграфисти да не сме ниједну депешу, па ма ко му је поднео, откуцати док ја не прегледам.

ЖИКА: Па то је цензура.

КАПЕТАН: Него! Кад је у питању држава и династија, завешћу и цензуру и тортуру и секвестуру и позитуру, и ударићу свакоме двадесет пет по туру. Не бива друкче! 'Ајде, бога ти, господине Милисаве!

МИЛИСАВ (оде).

XXI

КАПЕТАН, ЖИКА

КАПЕТАН (седне уморан на столицу и хукће): Па шта сад, господин-Жико, по богу брате; шта ми саветујеш сад да чиним? Куда ћу и шта ћу с овим Ђоком?

ЖИКА: Ја бих као рекао...

КАПЕТАН: Говори!

ЖИКА: Па ви сте стари полицајац, знате већ како се у таквим приликама ради.

КАПЕТАН: Ама, и да знам, не пада ми сад ништа на памет. Него говори, ако знаш.

ЖИКА: Па мислим Ђоку да пустите да побегне, а господину министру да телеграфирате: „Поред свег строгог надзора, оно сумњиво лице ноћас побегло из затвора...”

КАПЕТАН (размишља): Хм!... Побегло... Добро, може Ђока и побећи, али списи, антидинастички списи? Не могу ја казати господину министру: „Побегао Ђока и однео антидинастичке списе”. Је л' да не могу? И онда ће господин министар одговорити мени: „Добро, побегао, побегао, ал' пошаљи списе”. А шта да му пошаљем, господине Жико, је л' онај лек од затвора и ово писмо у коме смо намоловани ја и господин Вића! Је л'... 'ајде реци!

XXII

ЈОСА, ПРЕЂАШЊИ

ЈОСА (промоли главу кроз врата, не смејући да уђе): Депеша.

КАПЕТАН (скочи као опарен): Депеша? Дај овамо! (Шчепа му. Јоса се повлачи. Нервозно отвара и чита потпис.) Министар!... Ух, пресекоше ми се ноге! (Клоне у столицу.) Ја не смем да је читам. Читај ти, господин-Жико! (Даје му.)

ЖИКА (чита): „Лице, о коме је реч у вашем телеграму од седамнаестог овог месеца ухваћено је у срезу ивањичком...”

КАПЕТАН: Ех, на здравље!

ЖИКА (наставља читање): Лице које сте ви ухватили, вероватно је једно од таквих, стога га спроведите у Београд под строгим стражом, заједно са свима списима при њему нађеним”.

КАПЕТАН: На здравље!... (Пауза.) Шта сад, мој господин-Жико?

ЖИКА: Немате куд, морате га спровести.

КАПЕТАН: Кога? Ђоку? Море ћу да га спроведем, везаног ако хоћеш; метнућу га у џак, као мачку, па ћу да га пошаљем у Београд! Али шта ћу са списима? Видиш ли да господин министар има пик баш на ове списе!

ЖИКА: Знате шта, господине капетане? Ако хоћете мене да послушате...?

КАПЕТАН: Говори, господин-Жико, бог из тебе проговорио!

ЖИКА: И да пресечете ову бруку што вам се ћерка грлила у канцеларији, и да спроведете Боку у Београд, и да се извините пред господином министром; најбоље, идите ви тамо у собу и благословите прошевину, па онда заједно, са ћерком и зетом Ђоком, отпутујте ви лично у Београд, па тамо сами лично господину министру...

КАПЕТАН (гледа га и размишља): Ама, бога ти, мислиш ли да ће тако бити добро? (Размишља и врти главом.) Слушај, готово ћеш ти да имаш право. Сам га спроводим, понесем и ове списе и овај... дабоме, могу господину министру казати да је све то замесио господин Вића из љубоморе. Господину Вићи и онако не треба служба! (Одлучи се.) Право кажеш, господине Жико, тако ћу да урадим! (Оде у собу.)

XXIII

ЖИКА, МИЛАДИН

ЖИКА (оставши сам, хукне и седа на своју столицу. Нађе однекуд ону крпу коју је раније држао око главе, пипа је, па кад види да је још влажна, метне је на чело; затим наслони главу на обе руке).

МИЛАДИН (извири иза рафа, па кад види да је господин Жика сам, прилази обазриво и стаје пред његов сто): Па тај Јосиф из Трбушнице, увраћао је тако код мене у дућан као човек...

ЖИКА (скочи разјарен и најпре га тресне оном крпом са главе, а затим заспе
циглама, актима и свим што дочепа са стола).

Завеса

